

מעין • מקור Forrás

Időszaki kiadvány • Kiadja a LATIV ALAPÍTVÁNY • למען תחייה יהודית בהונגריה

2017. szeptember-október
IX. évfolyam 1. szám
תשרי תשע"ז

בס"ד

- Megerősíteni a barátságot a Teremtővel
- Miért érdekes a Teremtés?
- Zsidó múlt és jelen Portugáliában
- Min múlik a jó ítélet ros háánákor?
- Három szukoti út a boldogsághoz
- Mennyire avatkozik bele a Teremtő az életünkbe?

Lativ

bölcsesség, hagyomány, közösség
www.lativ.hu

Gyere és ismerd meg a Lativ programjait!

Egész éves ösztöndíjprogram a Lativban!

CSOPORTOS TANULÓPROGRAM

- hétfő, szerda 18:00-20:00
- kiváló oktatók, változatos témák

LATIV PLUSZ SZEMINÁRIUM

- hétfő, szerda 20:00-21:00

INTENZÍV TANULÁS FIÚKNAK NAPI 4 ÓRÁBAN

- minden hétköznap 8 és 12 óra között

ÜNNEPEK

HÉBER

- hetente kétszer 45 percben
- több szinten

IZRAELI ÚT

- 12 nap nyáron
- 18 és 36 év közöttieknek

SÁBÁTONOK - hétvégék és szemináriumok vidéken

Kiknek? – Olyan zsidó fiataloknak, akik kiváló oktatók segítségével szeretnék megismerni az autentikus zsidó értékeket. Olyanoknak, akik aktív zsidó közösséget keresnek.

Érdeklődés, információk:

info@lativ.hu
www.lativ.hu

06 70 932 8275

Cím: VI. kerület, Andrassy út 59.
"Dávid Ház"

KÖSZÖNTŐ	3
FILOZÓFIA	
Megerősíteni a barátságot a Teremtővel	4
HETISZAKASZ	
Vezet • Mózes élete, Mózes halála	6
Brisit • Miért érdekes a Teremtés?	8
VÁROSOK	
Zsidó múlt és jelen Portugáliában	10
ÜNNEPEK	
Min múlik a jó ítélet ros hásánakor?	12
A ros hásáná imáinak és a sófár hangjainak üzenete	14
Mennyire avatkozik bele a Teremtő az életünkbe?	15
INTERJÚ	
„Ami ennyire erős és ennyire egyértelmű, az alól nem lehet kibújni” - Interjú Maulis Ágnessel (Nava Rachellal)	16
ÜNNEPEK	
Szukot: az Isteni gondviselés ünnepe	18
Három szukoti út a boldogsághoz	19
A hit szövege	20
FILOZÓFIA	
Jécer hárá, tesuva: ember	21
TÓRA ÉS TUDOMÁNY	
Teremtés: a Tóra és a tudomány elméleti közötti konvergencia	22
Az álnok kígyó?	
A judaizmus kígyófelfogásának rövid áttekintése és értelmezése	24
GASZTRONÓMIA	
Ros hásánakor sem mindegy, hogy mi kerül az asztalra	26
MESE	
A nagy hordó bor	28
Soha ne add fel!	29
Kvíz	30

a borítókép forrása • Gilabrand, Wikimedia Commons

מקור • מעין Forrás

A Lativ Alapítvány időszaki kiadványa

Kiadja a Lativ Barátai A Zsidó Reneszánszért Magyarországon Alapítvány • 1067 Budapest, Eötvös utca 29. • +36 (70) 320-4277 • www.lativ.hu • info@lativ.hu • Felelős kiadó: Keleti Dávid rabbi Szerkesztő: Dunajecz Jakab • Munkatársak: Domán Sije, Miklós Dóri, Fináli-Magyari Judit, Réti János, Binjomin Zeév • Tipográfia, tördelés: Deák Panka • Belső illusztrációk: Deák Panka Korrektor: Székely Mária • Megjelenik havonta A kiadvány szent szövegek részleteit és magyarázatait tartalmazza, kérjük, ne dobd el!

A Lativ Barátai Alapítvány számlaszáma:
CIB BANK 10700079-47164907-51100005
Köszönjük, hogy adományával segíti munkánkat!

Köszöntő

Dovid Gottlieb rabbi, a jeruzsálemi Ohr Sameach jesiva népszerű tanára (aki egy néhány évvel ezelőtti Lativ-sábáton vendéglőadója volt) sokszor beszél az ima szerepéről, mozgatóelveiről, hatásairól. Az egyik népszerű előadásában Gottlieb rabbi a misna és a Talmud alapján mutat rá egy olyan elvre, amely a ros hásánakor mondott ima mögött húzódik meg. A rabbi a következőt mondja1:

A misna a ros hásáná traktátusban felsorolja azok az időszakokat, amikor a világ egy bizonyos aspektusát az Ő-való megítéli. Négy ilyen újév van az évben: peszáchkor a gabonát ítéli meg a Teremtő – ez az időszak ugyanis, amikor Izraelben beérik a gabona; sávuotkor a fák gyümölcseiről, szukotkor pedig az esőről mond ítéletet. A misna azzal fejeződik be, hogy ros hásánakor minden teremtenyt elhalad a Teremtő előtt, az emberek egyenként, és mindenki megkapja az ítéletét a következő évre. A Gemará idézi rabbi Akivát, aki a misnához nagyon hasonló észrevételt tesz. Rabbi Akiva a következőt mondja: a Templom fennállásának idején peszách másnapján hozzuk az omeráldozatot, melyet egy évben egyszer, csak ekkor mutatunk be. A kérdés az, hogy miért? Miért kell évente csupán egy alkalommal hozni ezt az áldozatot, és miért pont peszáchkor? Rabbi Akiva így válaszol: azért mert ekkor ítéli meg a gabonát a Teremtő. Ha ebben az időszakban hozol gabona-áldozatot, akkor ez áldást fog hozni a következő évre, vagyis kedvezőbb ítéletet hoz a Teremtő a gabonát illetően. A sávuotkor hozott áldozat áldást hoz a fák gyümölcseire a következő évben. Szukotkor hét napon keresztül hozunk vízáldozatot – évente egy időszakban, csak szukotkor. Miért? Mert ilyenkor ítéltetik meg a víz az adott évre, és a vízáldozat a víz ítéletének időszakában áldást hoz a következő év vizét illetően.

Úgy tűnik, felállíthatunk egy szabályt, ami a következő: amikor valamit megítél a Teremtő, hozz egy mintát az adott dologból áldozatként, és áldást kapsz rá érte. Rabbi Akiva ros hásánával kapcsolatban azonban nem mondja meg, hogy milyen áldozatot hozunk, csak ennyit mond: ros hásánakor imádkozz.

Látásból itt megdől a felállított szabályunk. Az első háromnál észrevettünk egy mintát, de Rabbi Akiva ros hásánái észrevétele mint ha kilógna a sorból. Ros hásáná kivétel lenne, vagy lehetséges, hogy mégis beleillik a felállított szabályba? Rabbi Akiva azt akarja tanítani, hogy ros hásáná tökéletesen beleillik a felállított szabályba.

Ros hásánakor, amikor a teremtenyek, vagyis mi állunk ítélet alatt, akkor a Teremtő azt mondja: én most belőled akarok látni áldozatot. Természetesen itt nem egy primitív emberáldozatról van szó, ahol is valakinek meg kell halnia. A Teremtő azt mondja: azt szeretném, hogyha az imádban felajánlanád magad nekem. Most belőled szeretném látni a legjobb „mintát”. Az év első napján mutasd meg, hogy ki vagy, amikor legjobb formádat hozod. Ha ezt megteszed, a következő év áldás lesz számodra.

Gottlieb rabbi gondolatmenete rendkívül motiváló. A kérdésünk azonban: hogyan ültetett át ezt a nagyon fontos tanítást a gyakorlatba? Honnan tudjam, hogy mi a legjobb formám?

A válaszhoz eljuthatunk, ha az időre, mint ajándékre gondolunk. Csupán egy korlátozott időmennyiséget kapunk a következő évre. 365 napot. 31 536 000 másodpercet. Minden egyes másodpercben

1 Rav Dovid Gottlieb: Miracle of Prayer (torahanytime.com)

szellemi értéket teremthetünk. Minden pillanatunkat felhasználhatjuk személyiségünk fejlesztésére. Az újév első napja – ros hasáná – lehetőséget kínál arra, hogy átgondoljuk, hogyan használhatjuk ki a nekünk adott lehetőségeket a fejlődésre a következő évben vagy akár azon túl is. Jom kipurkor azt kell észrevennünk, ami eltávolít minket a képességeink és lehetőségeink kiteljesítésétől. Szukotkor pedig rá kell jönnünk, hogy a valódi fejlődés úgy érhető el, hogy felismerjük a fizikai világ mögött megbúvó isteni jelenlétet.

Kívánunk minden kedves Olvasónknak jó évet, egészséget, sikereket és áldásokat!

Latív staff

Megerősíteni a barátságot a Teremtővel

KELETI DÁVID RABBI

A zsidó és a Teremtő közötti kapcsolat szintjei

Ünnepek rutintól mentesen

Nagyon erős tartalommal bír tiszte hónapja. Sok a micvá, az ünnepek egymást érik, és rengeteg különleges ima is van ebben az időszakban. Ha valaki nem ismeri, mi az ünnepek háttere, mire kell összpontosítania az adott ünnep kapcsán, akkor terhesnek, vagy akár zavarosnak is tűnhet számára a sok teendő. Azonban ha felfedezzük, hogy mi is az, amit a Teremtő valójában elvár tőlünk ilyenkor, akkor ennek az időszaknak óriási spirituális hatása lehet.

Mi ez a központi gondolat? Több forrás is utal arra, hogy a legnagyobb veszély, amely az ember előtt áll, hogy rutinból csinálja a dolgokat. A midrás szemléltető példaként hozza, hogy a három zárándokünnep alkalmával két kapu volt nyitva a szentélyben az odaérkezők részére. Az egyik kommentár azt mondja, azért, hogy ne érezze magát úgy az ember, mintha otthon lenne, ahol egyszerűen csak bemegy és kimegy a házból vagy a szobából, amikor éppen jónak látja. Egy kapun csak bemenni lehetett, és a másik kapun pedig csak kijönni. Ennek egyik oka, hogy ne legyen a szentélybe való zárándoklat egyszerű rutin. Így megmaradhatott egy nagyon fontos dolog az emberben: az élmény. Egy másik ok – ahogy a midrás tanítja nekünk – az, hogy aki távolabbról jön, az se érezze úgy, hogy nekem nincs mit keresnem itt, én ezt nem tanultam, nem így nőttem fel, lehetetlen elérnem akármit is.

A nagyünnepek lényege: partnerkapcsolat a Teremtővel

Ahhoz, hogy valaki megfelelő alapokkal vágjon bele a nagyünnepi időszakba, és valóban profitálni tudjon az ilyenkor elérhető fejlődésből, mindenképpen tisztában kell azzal lennie, hogy milyen alapelvekre épülnek az időszak fő témái. Ezek közül az elvek közül az egyik legfontosabb talán az zsidó ember szerepe és kapcsolata a Teremtővel.

Hagyományunk szerint miután a Teremtő megteremtette a világot, annak a vezetését az ember kezébe adta a tóratanulás által. Ezt rengeteg forrás is alátámasztja. Például Jesájá prófétánál azt olvassuk: „az Ő-való [...] kiterjesztője az egeknek és megalapítója a földnek” (Jesájá 51:13), és nem sokkal később: „a szavaimat a szádba adtam” (Jesájá 51:16). Ezt a Nefes Hachajim úgy értelmezi, hogy azzal a Tórával, amelyet a Teremtő a zsidó ember szájába adott, mintha lehetősége nyílna az embernek új eget és földet teremteni, és így a Teremtő partnerévé válni.

A Misna Berura azt mondja, hogy a nagyünnepet megelőző hónap neve, az elul szó egy mondat rövidítése – anilododi vedodi li, „én a barátomé vagyok, és a barátom az enyém” (Énekek éneke 6:3). Mintha a zsidó ember és a Teremtő társak lennének, egyenrangú partnerek, közeli barátok. A nagyünnepi időszak fő célja, hogy megerősítsük ezt a barátságot.

A nagyünnepi fejlődési folyamat

Mindez szépen hangzik elméletben, de hogyan ültethetjük át a gyakorlatba? Hogyan lehetünk még jobb kapcsolatban a Teremtővel? Ehhez a döntéseink két aspektusát kell görcső alá vennünk. Köztudott, hogy az ember életében létezik szabad akarat. Rav Desslernek van egy elve, miszerint a szabad döntés két részből áll, az általános és a részletes választásból. Van egy olyan típusú döntés, amikor az ember általános irányt jelöli ki magának. A részletes választás során pedig elhatározza, hogy milyen konkrét lépéseket tesz a célja elérése érdekében. Mint a stratégia és a taktika. A stratégia az általános, a taktika pedig a részletes választás. Más szavakkal makro- és mikroelv érvényesül az emberi választásban.

*a Teremtő félre tudja tenni
a szigorú ítéletet, ha a zsidó
azt mondja, hogy a végcél,
a Teremtő közelsége a
legfontosabb számára*

Bölcséink mondják, hogy egy zsidó ember számára általános vágynak kell lennie, hogy elérjen magáig a Teremtőig: suvu Israel ad Hashem Elokeha (szó szerint: térj vissza, Izrael Istenedig, a Teremtőig). Ha ez a törekvés megvan, akkor van meg a megfelelő alap, hogy tudjon előrehaladni, fejlődni.

Ros hásáná megértésének egyik nehézsége, hogy manapság nehezen értjük a monarchia szót. Klasszikus monarchia már nincs, pedig a működési elvének megértése elengedhetetlen az ünnep megértéséhez. A Ramchal (Rabbi Chaim Moshe Luzzatto – XVIII. századi olasz rabbi és kabbalista) azt mondja, hogy a monarchia nem más, mint az általános szerkezet, amely a világban működik. Van egy uralkodó, vannak beosztottjai (az angyalok), és vannak lejjebb lévő szolgák (például az ember). A király a törvényein és rendeletein keresztül fejezi ki a hatalmát. A Teremtő esetében ezek a törvények és rendeletek azt a makrotervet szolgálják, hogy a szolga minél közelebb kerülhessen a királyához, hogy élvezhesse a Teremtő közelségét.

Ha tisztában vagyunk ezzel a makrotervvel, erre tudjuk építeni ros hásánái imáinkat. Ha a törvényeknek és rendeleteknek nem sikerült maradéktalanul eleget tenni, akkor újjévkor megkérhetjük a Teremtőt, hogy a makrotervet, a végcélt vegye figyelembe az ítélkezéskor elsősorban, és ne a szabályok be nem tartását. A Teremtő félre tudja tenni a szigorú ítéletet, ha a zsidó azt mondja, hogy a végcél, a Teremtő közelsége a legfontosabb számára.

A következő lépcsőfok jom kipur. Ezen az ünnepen a feladatunk az általános terv és a személyes állapotunk összevetése, és egyfajta diagnózis felállítása. Leginkább a vidujban (bűnvallomásokban) jelenik meg ez a diagnózisjelleg. A viduj egy tükör, amellyel szembe kell állnunk. A bűnvallomásima szövegéből egyrészt észre kell vennünk, hogy mi az ál-

talános makroterv. Másrészt össze kell vetnünk, hogy a mindennapi cselekedeteink, a döntéseink, egy szóval a mikrotervünk összhangban áll-e mindezzel. Tehát a hosszú viduj – ahol minden sor, úgy kezdődik, hogy al chet – egy részletes önvizsgálat. Ezzel szemben a rövid viduj általános jellegű önelemzés, amely arra vonatkozik, hogy megfelelő világlátásunk van-e. Átfogó kérdéseket kell feltennünk magunknak: vajon olyan-e a viszonyom a Teremtővel, amilyennek szeretném? Vajon arra használom-e az életemet, amire a Teremtő adta nekem?

Az első lépés az elhatározás, hogy az életemet összhangba akarom hozni a nagy tervvel, és a világlátásomat is a Teremtő nagy tervével. A következő lépés az, hogy hogyan változtasson az ember. A nagy rabbi tanítják, hogy az embernek jom kipurkor meg kell fogadnia valamit, de nem mindegy, hogy mit és mennyit. Nem szabad túlzásba esni. Inkább legyen kevés dolog, elég akár csak egyvalami, ha azt tiszta szándékkal fogadja meg az ember, és tervet is készít, hogy hogyan fogja az elhatározását betartani, az már elégséges. Ha nagyon sokat vállal valaki, abból valószínűleg semmi sem lesz. Vagyis nem elvárás, hogy jom kipurkor valaki teljesen megváltoztassa az egész eddigi életét, de legalább valami picit dolgoz változtatni, javítani kell.

Szukot az ünnepi fejlődési folyamat végső lépése. Ros hásánakor és jom kipurkor a Teremtő tervének tudatosítása, valamint az ember makro- és mikroteveinek összhangba hozása a fő téma. Miután ezen a két ünnepen az elmélet letisztult, utána szukotkor következik a gyakorlati megvalósítás. Ilyenkor a cselekedeteken van a hangsúly. Kiemelt feladatunk a Teremtő szolgálatára fordítani és micvává formálni akár a legegyszerűbb és leghétköznapiabb fizikai dolgokat is. Ha a sátorban alszunk – az alvást és a sátor micváját összekapcsoljuk. Ha a sátorban eszünk, az evés összekapcsolódik a sátor micvájával. Szukotkor az elméletet átültetjük a gyakorlatba. Mindemellett szukotkor foglalkozunk a világ népével is, hiszen a templomi időkben szukotkor hoztunk áldozatokat a világ népéért is.

Ez a három fő lépés elengedhetetlen a kapcsolat erősítése érdekében. Ha ezt a háromlépcsős fejlődési folyamatot végigcsináltuk, akkor szukot után, szimchát törökök meglátjuk a végeredményt: a közeli barátság még szorosabbra válását a Teremtő és a zsidó nép között.

szerkesztette • Elijah és Liorah Goldman

Vezet

Mózes élete, Mózes halála

RABBI LORD JONATHAN SACKS

*„A nagyszerű emberek azok, akik segítenek másoknak
nagygyá válni”*

Mózes egyedül van egy hegytetőn Istennel, amikor meghal, úgy, ahogy évekkel azelőtt pásztorként Midjában meglátta az égő bokrot, és meghallotta a hívást, amely megváltoztatta az életét és a világ erkölcsi rendjét.

Ez a jelenet megindítóan egyszerű. Nincsenek síró tömegek. A közelség és a távolság érzése egyszerre szinte elviselhetetlen. Mózes látja a földet messziről, de már tudja egy ideje, hogy sosem fog oda elérni. Sem a felesége, sem a gyerekei nincsenek ott, hogy elköszönjenek tőle. Ők már rég eltűntek a történetből. A nővére, Miriam és az öccse, Áron már meghaltak. A tanítványa, Józsuá lett az utódja. Mózes a hit magányos emberé¹ vált, kivéve hogy Istennel egy ember sem magányos, még akkor sem, ha egyedül van.

Ez nagyon megrázó pillanat, a nekrológ azonban, amelyet a Tóra ír Mózesről – akár Józsuá írta, akár ő maga könnyes szemmel, Isten parancsára² –, páratlan:

„És nem támadt próféta többé Izraelben olyan, mint Mózes, akit ismert az Örökkévaló színéről színre: mindazon jelekben és csodákban, amelyekkel küldte az Örökkévaló, hogy végezze Egyiptom országában Fáraón meg mind a szolgálói és egész országán, és mind a hatalmas erőben, és mind a nagy félelmetességben, amit végzett Mózes egész Izrael szemei előtt.” (5Mózes 34:10–12.)

Mózzsal nehezebb azonosulni, mint az elkötelezett Ábrahámmal, a karizmatikus Dáviddal vagy a reményteli Ézsájással. Ábrahám és Mózes halála között a különbség nem is lehetne feltűnőbb. Ábrahámról a Tóra azt mondja: „Akkor kimúlt és meghalt Ábrahám jó vénségben, öregén és napokkal telten és betért az ő népeihez” (1Mózes 25:8). Ábrahám halála békés volt. Ugyan sok próbán kellett keresztülmennie, megélte, hogy Isten beteljesíti a neki tett első ígérteit. Lett egy gyermeke, és megszerezte az első területet Izrael földjén.

Ezzel szemben Mózes időskora minden, csak nem békés. Az élete utolsó hónapjában lankadatlan eréllyel és kendőzet-

len őszinteséggel perelt a zsidó néppel. Abban a pillanatban, amikor készültek keresztülmenni a Jordán folyón, hogy bejussanak Izrael földjére, Mózes figyelmeztette őket az előttük álló kihívásokra. A legnagyobb próbatétel, mondta, nem a szegénység lesz, hanem a jólét, nem rabszolgaság, hanem a szabadság, nem az otthontalanság a sivatagban, hanem az otthon kényelme. Ezeket a szavakat olvasva Dylan Thomas Ne ballagj csöndben amaz éjszakába³ című verse juthat eszünkbe. Annyi szenvedély van Mózes szavaiban a százhuszadik évében, mint az élete bármelyik korábbi szakaszában. Ez nem olyan ember, aki kész nyugdíjba vonulni. Élete végéig perelt a néppel és Istennel is.

Mit tanulhatunk Mózes életéből és halálából?

1. Mindannyiunk, még a legnagyobbak számára is létezik egy Jordán, amit nem fogunk átlépni, egy ígért földje, ahová sosem fogunk eljutni. Ez az, amire Rabbi Tarfon is gondolt, amikor azt mondta: „Nem rajtunk múlik, hogy befejezzük-e a feladatunkat, de nincs is meg az a szabadságunk, hogy meg se próbáljuk.”⁴ Amit mi elkezdünk, mások folytatni fogják. Az a lényeg, hogy nekivágunk az útnak, és nem álltunk egy helyben.

2. Mekkora a különbség Mózes és más civilizációk hősei között, akiknek a sírja emlékművé vált, ahová el kell zarándokolni! Pontosan azért, hogy ezt elkerülje, a Tóra ragaszkodik hozzá, hogy senki ne tudja meg, hol van Mózes eltemetve. Mi azt gondoljuk, hogy a legnagyobb hiba embereket imádni, mintha Istenek lennének. Csodálhatunk embereket, de nem imádkozhatjuk őket. Ez óriási különbség.

3. Egyedül Isten tökéletes. Ez az, amit Mózes nem akart, hogy az emberek elfelejtsenek. Még a legnagyobb ember sem tökéletes. Mózes hibázott. Nem tudjuk pontosan, hogy mit követett el. Több lehetőség is van, de ez az, amiért Isten azt mondta neki, hogy nem mehet be az Ígért Földjére.

A Tóra nem is rejti el Mózes bűnét. „Amiért nem szenteltél meg...” (4 Mózes 20:12). A Tóra őszinte a nagy emberek

1 Utalás Soloveitchik Rabbi “The Lonely Man of Faith” (A hit magányos embere) című művére.

2 Bava Batra 15a.

3 Vas István fordítása.

4 Avot 2:16.

hibáival kapcsolatban. Rossz dolgok történnek, ha megpróbáljuk elrejtetni mások bűneit. Pontosan ezért volt az utóbbi időben annyi botrány a vallásos zsidó világban, volt szexuális, volt pénzügyi, volt mással kapcsolatos. Amikor vallásos emberek megpróbálják elrejtetni az igazságot, azt azért teszik, hogy meggátolják a chillul Hasemet (Isten nevének megszenteltetését). Ennek az eredménye elkerülhetetlenül valami még nagyobb chillul hasem. Az ilyen álszentség, a legnagyobb hibáinak a letagadása rossz és gonosz következményekkel jár, ami elijeszt rendes embereket a vallástól. A Tóra nem rejt el az emberek bűneit. Nekünk sem szabad.

4. Többféleképpen is lehet jó életet élni. Még Mózes, a legnagyobb ember sem tudott egyedül vezető szerepben lenni. Szüksége volt Áron békítő képességére, Miriam bátorságára és hetven bölcs segítségére. Sohasem szabad azt kérdeznünk: miért nem vagyok olyan, mint más? Mindannyiunkban van valami, egy különleges tehetség, szenvedély, érzékenység, ami naggyá tehet minket. A legnagyobb hiba, amit elkövet-hetünk, az az, ha mássá akarunk válni, ahelyett hogy saját magunk próbálnánk lenni. Csináld azt, amiben a legjobb vagy, és utána vedd körül magad olyan emberekkel, akiknek olyan erősségeik vannak, amelyek belőled hiányoznak!

5. Sohase veszítsük el a fiatalkori idealizmusunkat! A Tóra azt mondja, hogy Mózes 120 éves korában halt meg, és „nem homályosodott el a szeme és nem fogyott el az életerej” (5Mózes 34:7). Sokáig azt hittem, hogy ezek a tagmondatok kiegészítik egymást, amíg rá nem jöttem, hogy az első a második magyarázata. Az, hogy Mózes szeme nem homályosodott el, azt jelenti, hogy sosem veszítette el az ifjúkori igazságérzetét. Annnyira vagyunk fiatalok, mint amennyire a nézeteink azok. Ha úrrá lesz rajtunk a cinizmus, akkor gyorsan megöregszünk.

6. Az égő bokornál Mózes azt mondta Istennek: „Én nem vagyok a szavak embere. A beszédem és a nyelvem nehéz.” Mire a Mózes ötödik könyvéhez érünk, amelynek eredeti címe (Devarim) azt jelenti „szavak”, Mózes már a legékes-szólóbb prófétává vált. Ez sokakat összezavar. Pedig nem kellene. Isten olyan embert választott, aki nem volt a szavak embere, így amikor beszélt, az emberek tudták, hogy nem ő beszél, hanem Isten beszél általa. Amiket mondott, azok nem a saját szavai, hanem Isten szavai voltak. Ezért választott Isten egy olyan párt, akiknek nem lehetett gyerekük, Ábrahámot és Sárát arra, hogy az első zsidó gyerek szülei legyenek. Ezért választott egy olyan népet, amelyik nem volt feltűnően istenfélő, hogy ők legyenek Isten tanúi a földön. A legmagasabb rendű nagyság az, amikor megnyitjuk saját magunkat arra, hogy Isten áldása rajtunk keresztül jusson el másokhoz. A papok is így áldották meg az embereket. Nem a saját áldásuk volt, amit mondtak, ők Isten áldását közve-títették. A legnagyobb teljesítmény, amit elérhetünk, az az, ha megnyitjuk saját magunkat mások és Isten számára, hogy valami nálunk hatalmasabb jusson el tőlünk másokhoz.

7. Mózes kiállt a nép mellett. Szerette őket? Csodálta őket? Ők szerették őt? A Tóra nem hagy minket kétséget közt ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban. Azonban Mózes

a kép forrása • pccratman, Moses' farewell, Flickr

kiállt mellettük minden szenvedélyével és erejével, még akkor is, amikor bűnt követtek el. Még akkor is, amikor hűtlenek voltak Istenhez. Még akkor is, amikor az aranyborjút imádták. Mózes kockára tette az életét, hogy ezt tegye. Azt mondta Istennek: „És most bocsáss meg nekik, és ha nem, törölj ki abból a könyvből amit írtál” (2Mózes 32:32). A Talmud szerint Isten tanította ezt a leckét Mózesnek még a legelején. Amikor Mózes azt mondta az emberekről, hogy „nem fognak nekem hinni”, Isten azt mondta, „ők a hívók gyermekei, és a végén te leszel az, aki nem hisz”.⁵ A megbecsülésre érdemes vezetők azok, akik kiállnak az emberekért: még azokért is, akik nem ortodoxok, vagy éppen szekulárisak, még azokért is, akiknek az ortodoxiája eltér az övéktől. Azok, akik gyűlölködnek, azokat gyűlölni fogják, akik lenéznek másokat, azokat le fogják nézni, azok, akik ítélkeznek, azokat el fogják ítélni. Ez a zsidóság egyik alapköve: mida kneged mida. A nagyszerű emberek azok, akik segítenek másoknak naggyá válni. Mózes megtanította a zsidó népnek, hogyan válhat naggyá.

A legnagyobb megtiszteltetés, amit a Tóra ad Mózesnek, az az, hogy eved Hashemnek hívja, Isten szolgájának. Ezért mondja Rambam, hogy mind lehetünk annyira nagyok, mint Mózes, mert mindannyian tudunk szolgálni. Annnyira vagyunk nagyok, mint a cél, amelyet szolgálunk. Amikor igazi alázattal szolgálunk, valami Erő ömlik át rajtunk, amely hatalmasabb nálunk, és elhossa Isten jelenlétét a világba.

fordítás • Bálint Lea
forrás • aish.com

5 Shabbat 97a.

Brésit

Miért érdekes a Teremtés?

SZÁNTÓ-VÁRNAGY BINJOMIN ZEÉV

A Teremtő üzenete az egész világnak

„Mondta Rabbi Jichák: nem mással kellett volna kezdeni a Tórát, hanem: »ez a hónap nektek [a hónapok eleje]«, ami az első micvá, amelyet Izrael kapott” (2Mózes 12:1). Mégis miért a Teremtéssel kezdődik? Mert ha a népek azt mondanák, hogy »rablók vagyok ti, mert meghódítottátok magatoknak a [kánaánita] hét nemzet földjét«, azt felelik erre: »az egész világ a Szenté, Áldott Ő. Ő teremtette, és annak adja, aki egyenes az Ő szemében.«”

Ez az a magyarázat, amelyet Rási a talmudi bölcsektől idéz a Tóra legelső mondatára. Eszerint azért kezdődik a Tóra a Teremtés leírásával, mert ez egyfajta védelmet jelent a zsidóságnak az ellene vádaskodókkal szemben, akik igazságtalannak tartják, hogy Izrael földjéről kiűztük az ott korábban élő, kánaánita népeket. Két okból is nehéz megérteni ezt a magyarázatot. Egyrészt valóban csupán ennyi lenne a Teremtés elbeszélésének jelentősége? Másrészt az ellenünk vádaskodók valóban elfogadnának egy ilyen érvelést? Hiszen mind a mai napig széles néptömegek vádolják a zsidókat azzal, hogy nincsen joguk Izrael földjéhez, és jogtalanul „szállták meg” az országukat.

Az első kérdés tárgyalása Rámbán magyarázatában található meg. A második, érthető módon, nem volt még aktuális Rámbán korában. A Teremtés nagyon fontos, nélkülözhetetlen információ. Az, hogy az Örökkévaló teremtette az egész világot, hitünk alapja és gyökere. Rabbi Jichák nem azt kérdezte, hogy miért van egyáltalán megemlítve a Teremtés ténye a Tórában, hanem azt, hogy miért ezzel kezdődik. Hiszen mintegy mellékesen több helyen is szerepel, például a szombat kapcsán, hogy azért a hetedik napon tartjuk, mert az Örökkévaló is a hetedik napon pihent meg a Teremtés munkájából.

Ellentétben a közkeletű vélekedéssel, a Tórában nem az egész világ története van leírva, Ádámtól és Évától kezdve, hanem az egy nagyon is tudatos témaválasztású, szubjektív narratívája az eseményeknek, időrendi sorrendbe szedve. Rámbán megmagyarázza, hogy az az egy üzenet, amelyet Rabbi Jichák mondott, az visszhangzik szinte minden eseményből, a Teremtéstől kezdve egészen az első micváig: az egész világ az Örökkévalóé, és annak adja, aki egyenes az Ő szemében.

Ha valaki nem egyenes az Ő szemében, annak mennie kell.

Ez olyan információ, amelyet nem lehet mintegy mellékesen, a sorok közé odavetve leírni. Ez mindenkire vonatkozik, még azokra is, akik csak a könyvek elejét szeretik elolvasni. Az Édenkertből való kiűzetés fájdalmas története átkerült a köztudatba, míg például a menedékvárosok törvényeinek részleteit továbbra is csak azok ismerik, akiknek kötelező (a zsidó nép, akinek a Tóra tanulmányozása köteleesség), vagy akiket nagyon érdekel a Biblia. Az üzenet a vallásos erkölcs legalacsonyabb, legalapvetőbb szintje: a Teremtő figyel, hogy az emberek mit csinálnak, és ha nem az akarata szerint viselkednek, akkor közbeavatkozik. Ez az egyszerű „istenfélelem” olyasvalami, amiről mindenkinek hallania kell.

Aki a Teremtés történeteinek üzenetét megérti, az ennek tudatában élheti az életét: az egész világ a Szenté, Áldott Ő. Ő teremtette, és annak adja, aki egyenes az Ő szemében.

Ez az üzenet refrénszerűen ismétlődik Mózes első könyvében. Miért volt szükség a Teremtés részleteinek leírására, hogy melyik napon mi történt? Hiszen ezeket a dolgokat teljes egészükben úgysem érthetjük meg, mert mély titkokat rejtene, amelyek csak kevés, magas spirituális szintű ember számára elérhetők. Azért, hogy legyen fogalmunk arról,

milyen különleges hely volt az Éden kertje, a világ az első ember bűne előtt. És hogy ebből jöjjünk rá arra: Isten valóban büntet, ha szükség van rá, ahogyan Ádámot is kiűzte az Édenkertből.

A következő történet az özönvíz, amely szintén erről szól: ha a Teremtő úgy akarja, az egész nemzedéket megbünteti, akár az egész világból kiűzi, elpusztíthatja őket. Ugyanígy Babel tornyának története: az emberek fellázadtak az isteni akarat ellen, ezért elűztek a földjükről és szétterjedtek az egész világon. És végül a zsidó nép, Ábrahám, Izsák és Jákob családja is száműzetésbe kerül, Egyiptom földjére. Valóban több hagyományos magyarázat is keresi a választ arra a kérdésre, milyen bűn okozhatta azt, hogy nekik is menniük kellett. Például van, aki szerint Ábrahám kétkedéséért (15:9, „miből tudhatom meg, hogy én öröklöm?”), mások szerint József pletykálkodásáért (37:2, „rossz hírért vitte József testvéreinek, apjukhoz”).

Ez a válasz az első kérdésre: a Teremtés könyvének elbeszélései a világ népei miatt fontosak, nekünk akár egy rövid említés vagy szóbeli hagyomány is elég lehetett volna. Ők ezekből a történetekből ismerhetik meg a Teremtőt, a zsidó népet, és ezek viszonyát.

A második kérdés az, hogy vajon sikerrel járt-e ennek az üzenetnek a megfogalmazása? Hallgatnak-e rá a népek?

Látszólag nem, hiszen azzal vádolnak minket, hogy igazságtalanul vesszük el mások földjét. Nézzük meg azonban mélyebben, hogy kik vádolnak és kik védenek minket. Meglepő módon a világ egy jelentős része elfogadja Szentírásunk isteni eredetét. A hívő keresztények nagy számban váltak Izrael államának védelmezőivé. Ezzel szemben az arabok, akiknek hitük szintén a Tórán alapszik, „újraírták” szent iratainkat, és azt állítják, hogy mi hamisítottuk meg Isten szavát. Az ő szent iratuk nem is a világ Teremtésével kezdődik, hanem az első elbeszélés éppen az Egyiptomból való kivonulás, pont úgy, ahogyan Rabbi Jichák felvetése szerint logikusabb lenne, ha azzal kezdődne a Tóra. Eszerint a „bibliai kommunikáció” igenis sikeres, aki a Biblia szövegének szentségét elfogadja, az nem gondolja, hogy Isten szent népül rablók egy csoportját választotta ki.

Az a vád is gyakran éri a zsidóságot, hogy Isten kiválasztott népének tartjuk magunkat, az összes többi népet ezzel mintegy „kirekesztve” a Teremtő kegyeiből. Csodálatos

módon a közismert bibliai teremtéstörténet erre is kiváló választ ad. Az első ember bűne előtt az ember tökéletes összhangban és mindennapi érintkezésben élt Teremtőjével. Ha nem lett volna a bűn, a zsidó népre sem lett volna szükség.

A bűn után a Teremtő még mindig nem akarta teljesen elutasítani az embert. Amikor az emberiség megromlott, megmentette Noáhot, az egyetlen igaz embert a nemzedékében, hogy belőle származzon egy új emberiség. Utána ismét várt, ahogyan a Pirké Ávot (5:2–3) leírja, egy újabb igaz emberre, Ábrahámra, aki alkalmas arra, hogy az ő leszármazottjai visszajussanak az emberiség bűn előtti, magasabb szintjére. Tehát nem mi vagyunk a „rablók”, akik a magas spirituális lehetőségeket elraboljuk tőlük, hanem a Teremtő veszi el a lehetőségeket attól, aki nem „egyes az ő szemében”.

Sőt, a Teremtő úgy is dönthetett volna, hogy aki nem egyes az Ő szemében, az ne létezzen egyáltalán. Vagy létezzen, de csak alacsony szinten, és ne legyen lehetősége a spirituális felemelkedésre. Vagy legyen lehetősége a felemelkedésre, de amíg ezt nem akarja saját magától, addig legyen kizárva teljes mértékben mindenből, ami „isteni”, azaz ne rendelkezzen az első ember lelkéhez még csak hasonló lélekkel sem.

Ezek egyike sem történt meg. Ma minden nem zsidó ember kapott olyan lelket, amely hasonlít az első emberéhez. Bárki csatlakozhat saját szabad akaratából a zsidó néphez, ami lelkének további felemelkedést jelent az eredeti szintre. Sőt, még ha ezt a csatlakozást nem is vállalja, akkor is része lehet az Eljövendő Világban (olám hábá), ha igaz életet él, Noách fiainak 7 törvényét betartva. Mindez részletesen le van írva Rabbi Mose Cháim Luzzato (Rámchál) Derech Hásém című könyve 2. részének 4. fejezetében, tórai, talimudi és kabbalisztikus források alapján. De tökéletesen illeszkedik a Bibliából közismert elbeszélésekre is, annak hátterét megvilágítva.

A zsidó nép tehát nem rabolt el senkitől semmit, sem földet a fizikai világban, sem a spirituális felemelkedés lehetőségét a szellemi világban. Aki a Teremtés történeteinek üzenetét megérti, legyen az zsidó vagy más népből származó, az ennek tudatában élheti az életét: „az egész világ a Szenté, Áldott Ő. Ő teremtette, és annak adja, aki egyes az Ő szemében.”

Zsidó múlt és jelen Portugáliában

MIKLÓS DÓRI

Virágzó közösség Európa legnyugatibb tájain

A portugál országgyűlés 2015-ben elfogadott törvénye alapján minden olyan zsidó portugál állampolgárságot kaphat, „aki portugál származású szefárd zsidó, kinek ősei bizonyítottan tagjai voltak a portugál közösségnek”. Mivel nehéz a bizonyítási folyamat, elég kevesen kapták meg (eddig) felmenőik után az állampolgárságot.

A cikkben azzal foglalkozunk, hogy hogyan is kerültek zsidók az Ibériai-félsziget nyugati felén található államba, mi történt velük az évszázadok folyamán, végezetül a jelenleg is működő közösségeket mutatjuk be.

Már jóval Portugália létrejötte előtt, a Római Birodalom fennállásának idején éltek az Ibériai félsziget területén izraeliták. Az ezt bizonyító legkorábbi dokumentum i. sz. 482-ből származik (azt azonban nem lehet tudni, hogy ők a mai Portugália vagy Spanyolország területén éltek-e).

711-ben a mór megszállással kezdődött a portugál zsidóság aranykora, sokkal szabadabban éltek ettől kezdve, mint korábban, bár a származásuk miatt különadót kellett fizetniük (a keresztényeknek is). Később, szintén ezen évszázadban a keresztények vissza akarták szerezni a hatalmat a móroktól, sok zsidót – arab nyelvtudásuk miatt – kémként és diplomataként foglalkoztattak a háborúban. E pozíciók tiszteletet keltettek irántuk, azonban továbbra is számos előítélet érződött a közhangulatban.

A középkorban bevált szokás lett, hogy a portugál király nevezi ki az országos főrabbit (aki a vallási életen túl az adóbeszedésért is felelt). A XV. századig egyes zsidók elég magas pozíciókig jutottak a portugál politikai és gazdasági életben. Ekkoriban Lisszabonban és Évoraiban alakultak ki a legjelentősebb zsidó közösségek.

Az inkvizíciók kora

1492-ben a spanyol kormány kiutasította a zsidókat az országból. Sokan közülük Portugáliába menekültek, ahol II. János király pénz ellenében menedékjogot adott nekik. Azonban nyolc hónap után a portugál kormány is a zsidóság kiűzését tűzte napirendre. Az a zsidó, aki nem hagyta el az országot, rabszolga lett. 1493-ban a király több száz zsidó gyereket deportált Sao Tempe

újonnan felfedezett kolóniájába, ahol sokan életüket vesztették.

1494-ben, II. János király halála után I. Manuel került hatalomra, aki visszaállította a zsidók szabadságjogait. 1497-ben azonban, az akkor létrejövő spanyol királyság és a keresztény egyház és híveinek jó része nyomására I. Manuel a következő utasítást adta ki: vagy áttérnek a zsidók a keresztény hitre, vagy kiűzik őket az országból gyermekeik nélkül. Sokan próbálkoztak a maradással (mind terület, mind hit tekintetében), 1506-ban 2000 zsidót végeztek ki Lisszabon utcáin emiatt, sokakat pedig deportáltak.

1540-től kezdve már azokat is sújtotta az inkvizíció, akik áttértek a keresztény hitre (conversosok, marranosok), nemcsak Portugáliában üldözték őket, hanem a gyarmatokon is, például Brazíliában, a Zöld-foki-szigeteken és Indiában. Az 1821-ben hivatalosan megszűnő inkvizíció három és fél évszázada alatt több tízezer zsidó vesztette életét. Ezt követően a legtöbben elmenekültek, főként Amszterdamba, Thesszalonikibe, Isztambulba, Franciaországba, Marokkóba, Brazíliába vándoroltak. Hatásuk a mai napig tapasztalható e helyeken, például a törökök között a ladino nyelv használata is tőlük származik, de a mai napig találkozunk portugál zsinagógával Amszterdamban.

Az üldöztetések ellenére elég sok conversos maradt Portugáliában. Többségük az állami papírok alapján keresztény volt, azonban a zsidó vallást titokban gyakorolták otthonaikban. Később azonban sokan közülük a nyílt vallásgyakorlás elérése érdekében szintén a már portugálok által alapított külföldi közösségek közelébe költöztek.

Élet modern antiszemitizmus nélkül

A XIX. században néhány zsidó család visszaköltözött Portugáliába, főleg Marokkóból. 1904-ben adták át az ő közreműködésükkel épült lisszaboni zsinagógát, amely ma is megvan.

1929-től Portugália a diktatórikus uralkodó, Antonio de Oliveira Salazar hatalma alatt állt. A keménykező

Jose Louis Hidalgo R - Lisszabon látképe
a kép forrása • Desdecastillo, Wikipedia Commons

vezető nem értett egyet a nemzetiszocialista eszmékkel. 1937-ben megjelent könyvében erős kritikával illette a nürnbergi törvények ideológiai hátterét. 1938-ban üzenetet küldött a berlini portugál nagykövetségre, hogy tisztázza: a portugál törvények nem engedik a származás szerinti különbségtételt ember és ember között.

Salazar jóindulatára számíthatott az európai zsidóság. A második világháború éveiben legalább 100 000 zsidónak engedte meg, hogy az ország területén tartózkodjon, de csak abban az esetben, hogyha nem maradnak ott (az utóbbi intézkedést a németek követelték tőle). A menekültek innen Brazíliába, Kubába, az Egyesült Államokba és Kanadába mentek. Az átmenetileg befogadottak között olyan híres személyek voltak, mint Marc Chagall, de Antoine de Saint-Exupéry is itt tartózkodott egy ideig, aki Franciaországból Lisszabonba menekült, később innen ment az Egyesült Államokba. Ezen években a portugál főváros a remény szigete volt sok menekülő számára.

Salazar másképp is támogatta zsidók életének a megmentését. A budapesti portugál nagykövet, Carlos Sampaio Garrido és ügyintézője 1944-ben közel 1000 magyar zsidó életét mentette meg. Budapest külterületein lakásokat béreltek, ahol bújtatták őket. 1944. április 28-án a Gestapo rájött a nagykövet tetteire, és fizikai erőszakot alkalmazva próbálta megtudni, hol bújtat embereket. Sampaio Garrido azonban ellenállt a terrornak, és nem adta ki a védenecit.

A XX. század második felében, a középkorhoz hasonlóan, számos megpróbáltatás érte a zsidó közösséget. Asszimilációra kényszerítették őket, ami miatt sokan elhagyták az országot. A 60-as években majdnem egy teljes, fiatal generáció távozott Portugáliából.

1987-ben első ízben az akkor hivatalban lévő portugál elnök, Márió Soares, nyíltan bocsánatot kért a zsidó közösségtől az inkvizíció üldöztetései miatt.

Napjaink közösségei

A főváros, Lisszabon

Lisszabonban napjainkban 200 zsidó család él. Szeárdok és askenázek egyaránt találhatók közöttük, a két irányzat tagjai egyazon zsinagógában, a Sääréj Tikvában (Remény Kapuja) imádkoznak. Az első világháború után rengeteg askená zsidó települt le a portugál fővárosban, a helyi közösség tagjai addig jellemzően szeárdok voltak.

A II. világháború után Lengyelországból, Németországból és Dél-Amerikából érkeztek sokan a portugál fővárosba, jelenleg az ő leszármazottaik alkotják a helyi közösség jelentős részét.

Ma a Lisszaboni Zsidó Hitközség két célt tűzött ki maga elé; az egyik az asszimiláció megelőzése, a másik pedig a fiatalok vallási oktatása.

A következő tevékenységet folytatják a hitközségben: ima sábeszkor és amikor lehetőség van rá, hétköznapi is, Chevra Kádísá, mikve, tanulások minden korosztály számára, nyári és téli tábor, diákcseraprogram más európai zsidó közösségekkel, főbb zsidó ünnepek megünneplése.

Portó

Portóban található az Ibériai-félsziget legnagyobb zsinagógája, a Mekor Chájim (Élet Forrása), melynek építését 1938-ban fejezték be. Napjainkban körülbelül 100 zsidó él a városban, akik 17 országból érkeztek ide. A közösség szoros kapcsolatot ápol a londoni ortodoxiával, támogatásuknak köszönhetően már minden héten rendeznek szombatfogadást. A portói zsidó közösség szeretne egy izraelita temetőt létrehozni a külvárosban, illetve egy vallásos zsidó iskolát is alapítvának.

A Zsidó Világkongresszus 1500-1800 fő közöttire becsli a Portugáliában élő zsidók számát. A cikk elején már említett állampolgársági törvény egy kicsit segíthet e létszám növelésében. A rendelet megjelenése után eltelt első másfél évben 3838-an adtak be kérvényt, melyből csupán 8 %-nyit (292) fogadtak el, ez alacsony arány a kérelmezők számához képest, viszont jelentősnek tűnik az ország zsidó népességéhez viszonyítva.

Min múlik a jó ítélet ros hasánákor?

RABBI ASHER RESNICK

Vegyük sorra a nagy ünnepek pár érdekes aspektusát. Három különböző kérdést fogunk megvizsgálni, és próbálunk megválaszolni három kulcsgondolattal.

Tehát miről szól ros hasáná? Szó szerint azt jelenti, „az év feje”, ugyanakkor sokszor az Ítélet Napjaként emlegetjük. Minden egyes ember egyénileg ítéltetik meg ros hasáná napján. A Talmudból azt tanuljuk, hogy három könyv nyílik ki ekkor: az Élet Könyve – azok számára, akik abszolút igaznak lettek ítélve; a Halál Könyve – azoknak, akik gonoszak lettek ítéltek; és a Közepesek Könyve – azok számára, akik a kettő között helyezkednek el.

Ha ros hasáná tényleg az a nap, amikor eldől, életre vagy halálra vagyunk kiválasztva, akkor hogyan is kéne viselkednünk ezen a bizonyos napon? Nem azt várnánk-e el, hogy az emberek a múltbéli hibáikat javítgassák, és imádkozzanak az Örökkévalóhoz kedvező ítéletért? Mit mondtak a rabbijaink, mit érdemes ros hasáná napján csinálnunk?

Érdekes módon az ünnepi imában nincs szó az egyént érintőítélethezatalról, az imák inkább a világ állapotával kapcsolatosak. Azért imádkozunk, hogy a világ felismerje, az Örökkévaló a kizárólagos uralkodó. Ő az, aki mindenről tud, és a sófár a Szináj-hegyről megmutatja Isten szeretetét és törődését az egész emberiség iránt. Minden kétséget kizáróan fontos és szép imák ezek. Ugyanakkor felmerül egy kérdés: miért fókuszálunk az egész világ helyzetére, és imádkozunk érte, amikor a saját életünk forog kockán ros hasáná napján? Ezzel a kérdéssel nézünk majd szembe először.

Most tekintsünk jom kipurra. Miért olyan meghatározó nap ez a számunkra? Ez a kápará, azaz a spirituális tisztulás napja. Ezen a napon jóvá tehetjük azokat a hibákat, amelyeket a múltban elkövettünk. Ha így nézzük, akkor nem lenne-e logikusabb, ha előbb lenne jom kipur, amikor megtisztulunk, s majd utána jönne a megítéltetés? Ez lesz a második probléma, amelyre keressük a választ.

A harmadik felmerülő kérdést a Talmud ros hasánái traktátusából tanuljuk, amely az ítélet természetéről szól. Ros hasáná első napján Ismáel (az arab törzsek ősapja) történetéről olvasunk, amelyben az életéért könyörög. A szövegben az áll, hogy az „Örökkévaló meghallotta a gyermeknek szavát, ott ahol van”. A talmudi magyarázat szerint az „ott, ahol van” nem a térbeli, hanem időbeli helyzetére utal. Ez tehát azt jelenti, ahogy Rebbe Jichak mondja, hogy az ember egyedül az adott pillanatbeli állapotának, cselekedetének megfelelően lesz megítélve. A kommentárok úgy tartják, hogy még ha Ismáel leszármazottjai sok nehézséget és ve-

szélyt jelentettek is a későbbiekben a zsidó nép számára, ez abban a pillanatban nem befolyásolta az ítélethozatalt, így tehát megmenekülhetett. A jövőbeni negatív cselekedetei nem határozták meg az adott pillanatban kapott ítélet minőségét. A jeruzsálemi Talmudban még mélyebb magyarázatot is találunk. Eszerint egy ember hiába nem volt tisztaszándékú és egyenes, ha roshasánákortiszta és egyenes emberként viselkedik, pozitívan lesz megítélve.

Ez a két megközelítés egy fontos konklúziót von maga után. Ros hasánának ezek szerint sem a múlttal, sem a jövővel nincs dolga, hanem magával az egyén jelenével foglalkozik. Ebből tehát az következik, hogy hiába élt valaki egész évben rosszat cselekedve, ha aznap helyesen cselekszik, jó emberként lesz elkönyvelve. Ez az állítás természetesen sok kérdést felvet az ítélet igazságosságát és logikáját tekintve, ez lesz majd a harmadik problémafelvetésünk, melyre megoldást keresünk.

Összefoglalva a három kérdésünket:

1. Mivel mindannyian megítéltetünk ros hasánákor, miért nem csinálunk tesuvát (visszatérés) a saját, személyes hibáinkért? Miért a világot érintő állapotokkal foglalkozunk?
2. Miért nem előzi meg a „megtisztulás” napja (jom kipur) az „ítélet” napját (ros hasánát)?
3. Hogy lehet az, hogy az ítéletet, melyet kapunk, sem a múltunk, sem a jövőnk, hanem egyes-egyedül a jelenünk befolyásolja?

Kezdjük az első kérdés megválaszolásával, vagyis mi is történt ros hasánákor? Ez a nap a világ teremtésének hatodik napja, mely egyben az ember, Ádám teremtésének napja.

A szabad akarat születése

Tegyük fel a látszólag furcsa kérdést: mi az emberiség teremtésének jelentősége?

A hatodik napot megelőzően az Örökkévaló megteremtette az egész fizikai világot, rengetegféle formát adva annak. Mit adott ehhez hozzá az emberiség, amely azelőtt nem létezett?

A Talmud szerint az Örökkévaló a saját képmására teremtette az embert (b'celem Elokim). Ennek az állításnak a középpontjában az áll, hogy az ember képes kifejezni szabad akaratát morális döntésekkel kapcsolatosan. Ahhoz, hogy ezt pontosan megértsük, értékelnünk kell a zsidó emberfelfogást. Minden embernek van egy teste és egy lelke.

A test a fizikait kívánja, a lélek a spiritualitást. A testet a rövidtávú élvezetek és kielégülés érdeklik, a lelket a végtelen. Mi az, ami eldönti, melyik uralkodjon egyes helyzetekben? A judaizmus szerint a harmadik komponense ennek a folyamatnak a szabad akarat. Ez dönt a test és lélek közti folyton fennálló harcban. A szabad akarat megteremtése az, amely a lényegi pontja emberiségünknek, és amelyet minden ros hasánakor ünnepelünk. Ahogy Rav Berkowitz mondta, ros hasáná a születésnapja a szabad akaratnak.

A szabad akarat csak a jelenben létezik

Lényeges, hogy e három komponens – test, lélek és szabad akarat – közül a szabad akarat az, amely kizárólagosan a jelenben létezik. Egy ember egész életében meghatározott morális felfogás szerint élhet, de egy nap attól eltérő döntést hozhat. A szabad akarat definíció szerint az, ami szerint egy adott pillanatban döntünk. Ezzel szemben a test és a lélek szinte mindig is léteztek és funkcionáltak a múltban. Egy ember fizikai állapota leginkább attól függ, hogy hogyan bánt vele régebben, még akkor is, ha esetleg az adott pillanatban eltérően is foglalkozik vele. Ugyancsak a léleknel hasonló a működés, melynek helyzete a múltbéli cselekedeteinktől függ, és nem a pillanatnyi döntéseinktől, mivel az csak későbbi következményként jelenik meg.

Ros hasáná fókusz

Ha most kiemeljük a talmudi állítást, miszerint ros hasáná az ember pillanatnyi tettei és állapota szerint van megítélve, és ezt a gondolatot összerakjuk azzal, hogy a szabad akarat az egyetlen emberi tulajdonságunk, mely kizárólag a jelenben létezik, rájövünk egy érdekes megoldásra: ros hasánái megítélésünk minősége a szabad akaratunk helyzetének függvénye. Fejtsük ki bővebben, mit is jelenthet mindez.

Az általános feltételezés az, hogy roshásáná az egyén lelki helyzetére fókuszál – a spirituális elraktározójára mindannak, amit előző évben tettünk –, nem pedig a szabad akarat adott választásaira. Ez azt a magyarázatot adná, hogy az ekkor létrejövő ítélet az előző évben összegyűlt cselekedeteink értékelésén alapulna.

Egyértelmű, hogy az egyén lelki egészségét meghatározzák a múltbéli döntéseinek és viselkedésének következményei, de roshásánakor nem ezen van a hangsúly. Minden, amit eddig tettünk, legyen az pozitív vagy negatív cselekedet, nyomot hagyott a lelkünkben. Ez mind a mostani és a következő világban velünk lesz. Ugyanakkor a judaizmusban van egy út, mely segít minimalizálni a múltbéli negatív hatásokat: ez a tesuvá, visszatérés és annak eredménye, a kápará, a spirituális tisztulás. Maga a spirituális tisztulás oly fontos számunkra, hogy egy egész napot szánunk e folyamatra, jomkipurt. Ekkor foglalkozunk a múltban elkövetett hibáinkkal, melyeket szeretnénk jóvá tenni, kijavítani a jövőben.

Mivel e feladat jomkipur napján vár ránk, akkor mit kell tennünk roshásánakor?

Van egy megközelítés, miszerint roshásáná pontosabb

neve szofhásáná lenne, azaz az év végét jelentené. Mégis az „év fejének” lett elnevezve, és az új év elejére helyeződött. Mit tanulunk ebből?

A jelenben rejlő lehetőség a jövőre nézve

Ros hasáná az év legelejére helyezkedve, kifejezetten a címben megfogalmazott lehetőséget adja nekünk. Ahogy az Örökkévaló egy üres tablónak teremtette az emberiséget, úgy minden egyes év kezdetekor újra eszerint teremt meg bennünket.

Ros hasáná az egyedüli alkalom arra, hogy minden évben új irányokat és valóságokat tudjunk megalapozni az életünkben. Nem a múltban kell ragadnunk, hanem azt a kérdést kell feltennünk magunknak: ha most születnék, minden eddigi tapasztalatomtól és tettemtől eltekintve mit csinálnék? Hogyan szeretném az elkövetkezendő évet élni?

Ez jelenti azt, hogy ros hasánakor a szabad akaratunkon alapuló ítéletet kapunk. Másképp fogalmazva tehát azokon a választásokon és értékeken alapul, melyeket e napon kifejezésre juttatunk. Mivel mindannyiunk számára az elkövetkező év még csak egy üres tábló, az Örökkévalótól megkapva a lehetőséget olyannak tervezhetjük, amilyennek szeretnénk. Az Örökkévaló olyat évet ad nekünk, amelyet mi választunk.

A félelem, melyet ros hasánakor érzünk, nemcsak az Örökkévalótól való félelem, hogy keményen fog rólunk dönteni, hanem a számunkra nyújtott lehetőségek is óriási nyomást gyakorolnak ránk. Attól félünk, hogy nem tudjuk kihasználni őket.

Az első kérdéseinkre visszatérve: miért nem azzal foglalkozunk, hogy a múltban elkövetett hibáinkat javítsuk, miért annak érdekében imádkozunk, hogy a lehető legjobb évünk legyen?

Az általunk feltett kérdések összefüggésben vannak egymással. A roshásánái ítélet, melyet kapunk, az akkori helyzetünkől függ. Ahogy már kifejtettük, a szabad akaratunknak megfelelően kapjuk. Amint megértjük, hogy a jövő évünk kimenetele nem attól függ, hogy mit tettünk előző évben, hanem hogy mit akarunk tenni a következőben, kiderül, hogy ezen a napon nem a múltbéli tetteinken van a hangsúly.

A lényeges dolog ekkor, hogy észrevegyük az igazi értékeket, és megfelelő döntéseket hozunk a jövő évre. Ez azt is megmagyarázza, miért azért imádkozunk, hogy az isteni jelenlét, felügyelet a világban az emberek által értékelve legyen: rabbijaink tanítása szerint a roshásánái imák arra tanítanak bennünket, hogy felismerjük mások szükségleteit, a saját felelősségünket másokért és az egész világért, illetve megértjük azt, hogy mindannyiunk valódi szükséglete a valóság mély megértésében és annak értékelésében rejlik. Ezek a legfontosabb pontok, amelyen a jövő évünk alakulása alapul.

fordítás • Harmath Olívia Eszter

A szöveg alapja: Rabbi Asher Resnick

The Meaning of Rosh Hashanah – An In Depth Analysis.

forrás • www.aish.com

A ros hásáná imáinak és a sófár hangjainak üzenete

RABBI YOEL SCHWARTZ

Ünnepi kisokos

Idén összefoglaljuk, hogy milyen fő témák jelennek meg a ros hásánákor mondott imákban valamint a sófár hangjai kapcsán. Az összefoglalónk célja, hogy gondolatokat indítsion el, és – remélhetőleg – vágyat, hogy ros hásáná témáit mélyebben megismerjük! Ketiva v'chatima tova!

Az Ö-való királysága

Ros hásáná a Teremtés hatodik napjával áll összefüggésben, hiszen tisé elsején teremtette meg az Ö-való az első embert. Mivel ez az a nap, amikor az ember és vele az emberiség is létrejött, ezért ez az a nap, amikor az Ö-való királlyá vált. Ezért ros hásánát a Legfelsőbb Uralkodó koronázási napjának is tekintjük. Hogy a megfelelő módon kihirdessük az eseményt, megfújjuk a királyi harsonát – a sófárt.

Az Ö-való királysága az egyik fő témája ros hásánának. Az egyike a három fő áldásnak, amelyet a muszáf imában mondunk, a malkujot nevet viseli, és az Ö-való egész világra kiterjedő uralkodásáról szól. Ebben az áldásban tíz idevágó verset idézünk a Tanachból. A sófárfújásnál pedig a tekiá (a hosszú, töretlen hang) szimbolizálja a királyságot, mivel ez egy magabiztos, erős, boldog és büszke hang.

A tekiákor az Ö-való királyságát hirdetjük ki. Ilyenkor örömmel és büszkeséggel biztosítjuk hűségünkről a Királyt. A tekiá előtt érdemes átgondolni, hogy mit jelent számomra az Ö-való királysága, mennyire vagyok a Király szolgálja, és mit kellene ezen a területen változtatnom. A tekiá alatt a Király lehető legteljesebb mértékű elfogadására kell koncentrálnunk.

Ébresztőóra

A sófár egy ébresztőóra, amely (remélhetőleg) felébreszti a zsidókat arra, hogytesúvát csináljanak, és megbánással az Ö-való bocsánatát kérjék. Ez az egyik fő funkciója a sófárnak, és ezért kezdjük el fújni idejében – elul legelejétől. A sófár hangjai közül a svárim és a truá azok, amelyek ezt a két aspektust szimbolizálják. A sófár e két hangja a spirituális visszatérés iránti vágyat kell, hogy felébressze az emberben.

A spirituális önvizsgálat (héberül chesbon hanefes) az egyik legfontosabb tevékenységünk elulban, ros hásánákor és a tíz félelmetes nap alatt azért, hogy megfelelően felké-

szüljünk jom kipurra. A svárim és a truá szaggatott hangjai szimbolizálják azokat a területeket, amelyek még nincsenek rendben az életünkben és javításra szorulnak. A svárim és a truá alatt a központi gondolatunk az elhatározás kell legyen, hogy ezeket a területeket meg fogjuk találni, fel fogjuk ismerni, és kidolgozunk egy megvalósítható tervet a megjavításukra a most kezdődő évben.

Izsák megkötözése

Az ünnep egyik központi témája az Izsák megkötözéséről való megemlékezés. A sófár annak a kosnak a szarvát szimbolizálja, melyet Ávráham Izsák helyett áldozott fel. Az egyik fő áldásunk a muszáfban a zichronot nevet viseli, melynek jelentése emlékezés. De mire kell emlékezni? Amikor a Teremtő előtt állunk ítéletre várva, emlékeznünk kell arra, hogy nem egyedül állunk a bírósági teremben, hanem az ősapák és ősanák szellemi örököseiként.

A Chofetz Chaim tanítja, hogy az Ö-való áldásainak a legtöbb esetben a jó viselkedés a feltétele. A kivétel ez alól a szabály alól a Teremtő ígérete Ávráhamnak, amit a megkötözés után tett. Ez az ígéret arról, hogy leszármazottait nagy néppé teszi, ugyanis feltétel nélküli. Ha az elhivatottságunk a Teremtő felé akármikor is megkérdőjeleződne, emlékeztetnünk kell magunkat, hogy Ávráham, Izsák és Jákov leszármazottai vagyunk, és örököltük az ő tökéletes és teljes elkötelezettségüket az Ö-valóhoz és a Törájához.

A próféták szavai

A próféták és a sófár hangjai összetartoznak. A színáj-hegyi eseményeknél a zsidó nép a valaha élt legnagyobb prófétát kéri meg, hogy ő kommunikáljon a Teremtővel, és ők ne hallják az Ö-való hangját közvetlenül. Mózes mediátorrá válik a nép és a Teremtő között, feladata az isteni szavak prezentálása. A nép feladata pedig a teljes elfogadása annak, amit kapnak az Ö-valótól Mózesen keresztül – minden generációban, a mienket is beleértve.

A Szentélyek pusztulása

Amikor halljuk a sófár hangját, emlékeznünk kell az elpusztult Szentélyekre. Mi a kapcsolat? A próféták említik együtt

a sófárt és a Szentélyek lerombolását. Emlékeztetnünk kell magunkat arra, hogy a Templomok pusztulása a Tóra nem tartása és a hitünk gyengesége miatt történt. A feladatunk az, hogy ellensúlyozzuk a veszteséget azáltal, hogy olyan emberekké válunk, akik ismerik a saját feladatukat az életben és az Ő-való által kijelölt úton haladnak, valamint képesek mások életébe is bevenni a Tóra fényét.

A zsidó nép elszórtjainak egybegyűjtése

Jesájáhu próféta az elszórtjaink egybegyűjtését a Nagy Sófár hangjával kapcsolja össze. Az imáinkban is azt

mondjuk, hogy „fújd meg a nagy sófárt a szabadításunkra”. Gondoljunk a saját életünkre, vagy olyanokra, akik visszatértek a vallásba – ezek mind jelei annak, hogy a próféta szavai megvalósulnak a napjainkban. A messiási korban a Nagy Sófár hangjára a folyamat felgyorsul majd – a sófár hangjai ros háánákor erre is emlékeztetnek minket.

A szöveg alapja: TorahTidbits 1202 RH / YK PullApart
fordítás és szerkesztés • Elior Goldman

Mennyire avatkozik bele a Teremtő az életünkbe?

Megérteni a Teremtő üzeneteit

A Talmudban ezt olvashatjuk Rabbi Chaninától: „Az ember még a lábujját sem vágja el itt a Földön anélkül, hogy az fentről elő ne lett volna írva a számára.” Még a legkisebb, látszólag jelentéktelen események is hasgacha pratit, egyéni isteni gondviselés eredményei. Mindent, ami egy ember életében történik, legyen az kicsi vagy nagy dolog, egyenesen a Teremtő okozott. A Teremtő pedig mindig azt teszi, ami a legjobb nekünk, még ha mi sokszor (nagyon sokszor) nem is ismerjük ezt fel. Ha elvisszük a gyerekünket beoltatni, ő tiltakozni fog, mert a maga szempontjából az történik, hogy beleszúrunk egy tűt. A szülő viszont tudja, hogy a gyerek érdekét tartja szem előtt, amikor egy ilyen látszólag rossz dolgot tesz vele. Így vagyunk mi is az életünk kisebb-nagyobb nehézségeivel.

A Talmud feltesz egy másik kérdést is ezen a vonalon haladva: Meddig terjed az jiszurim – szenvedés – definíciója? Mely kisebb kényelmetlenségek tekinthetők még jiszurimnak, vagyis a Teremtő által okozott büntetésnek? (Kézenfekvő kérdés, hogy miért kapunk ilyen jiszurimokat, mi a célja velük a Teremtőnek. Ez a kérdés rendkívül összetett, többféle lehetséges válasz létezik rá és mi itt, ebben a 120 földi évünkben – próféták hiányában – nagyon ritkán látjuk világosan, hogy konkrétan mit miért tesz az Örökkévaló. A tulajdonságaink javítása, mint cél azonban nagyon sok esetben minden bizonynyal helytálló lehet, ha nem is mindig az egyetlen ok). A Talmud itt több rabbit idéz, akik mind különböző példákat hoznak arra, amikor még a legkisebb eseményeket

is az Örökkévaló idézte elő. Rabbi Elázár azt mondja, hogy ha az ember rendelt egy új ruhát a szabótól, és az nem illik rá pontosan, akkor ez egy, a Teremtő által okozott bosszúság. Egy másik rabbi azt a példát hozza, hogy ha valaki forró vizet kért az italába, de véletlenül hideget kapott. Egy harmadik rabbi azt a példát idézi, ha valaki reggel véletlenül fordítva veszi fel az ingét, és ezért le kell vennie és újból felvenni. Rava azt mondja, hogy ha valaki belenyúl a zsebébe, hogy elővegyen három pénzérmét, de véletlenül csak kettőt húz ki, és ezért másodszor is bele kell nyúlnia zsebébe, ezt a bosszúságot is a Teremtő küldte.

A Talmud megjegyzi, hogy ezt az információt azért fontos tudnunk, mert ha eltelik negyven nap anélkül, hogy ilyesmi jiszurimokat tapasztalnánk, akkor elkezdhetünk aggódni, hogy talán már itt, ebben a világban megkapjuk az örök világban esedékes jutalmunkat. (Mondanunk sem kell, hogy azzal nem járnánk jól. A másik világon ránk váró legkisebb jutalom is sokkal nagyobb, mint az ebben a világban elképzelhető legnagyobb jutalom.)

Felmerülhet az a kérdés, hogy ha negyven napig nem tapasztalunk ilyesféle jiszurimokat, akkor az talán még nem biztos, hogy azt jelenti, hogy feléltük a másik világon ránk váró jutalmakat. Lehet, hogy csak nagyon jó a szabónk vagy a pincérünk, és mindig figyelünk öltözködés közben, vagy amikor kiveszünk valamit a zsebünk-ből. A válasz a következő: arra, hogy mi történik velünk, sem a szabónknak, sem a pincérünknek nincs döntő be-

folyása. Az Örökkévaló közvetlenül involválódik az öltönyünk készítésébe és az italunk töltésébe, de még a reggeli öltözködésünkbe, illetve abba is, amikor belenyúlunk a zsebünkbe. Ilyen mértékig terjed a hasgacha pratit, a személyes isteni gondviselés.

Amikor megértjük, hogy az Örökkévaló itt van velünk napi 24 órán keresztül, életünk minden aspektusában, egészen a legkisebb és legjelentéktelenebb részletig, és hogy minden, amit tesz velünk, az nekünk jó, akkor azonnal könnyebbé válik, hogy a napi kisebb bosszúságokra derűsebben, kiegyensúlyozottabban reagáljunk. Dugó van az úton? A kétéves gyerekem leöntötte a csak vegytisztítható ruhámat? A kollégám hibája miatt bent kell maradnom még munkaidő után? Nincs tévedés az életünkben, most ott kell ülnünk a dugóban, tisztítóba kell vinni a ruhát, tovább kell bennmaradni, ezt mind pontosan így számolta ki a Teremtő nekünk. Ami a mi felelősségünk a dologban, az a reakciónk. Talán a türelmemen és a kontrollhoz való ragaszkodásomon kell dolgoznom. Talán a haragomon. Talán azon, hogy egy

szinttel feljebb tudjak tekinteni, és ne a többi sofőrt, a gyereket vagy a kollégát lássam az iszurim okának, hanem intellektuálisan és zsigerileg is felfogjam, és szeretettel elfogadjam, hogy a Teremtő, akitől csak jót kapunk, most ezeket az iszurimokat küldte nekem, szintén az én javamra (még ha az adott pillanatban ez nem is mindig világos).

Aki képes erre, aki képes minden irritáló és dühítő helyzetben feljebb tekinteni és nyugalommal fogadni, amit kap, az nemcsak megspórolja az idegeskedést és bosszankodást, hanem két nagy ajándékot is kap. A tulajdonságai, mint például a türelem, tartás, önuralom, bölcsesség fejlődni fognak (és ezt a környezete is észre fogja venni), illetve azért, mert szeretettel fogadja a látszólag rosszkat is a Teremtő kezéből, érdemes lesz nagyobb szíatá dismájára, égi segítségre is az életében.

fordítás • D.Ch.

forrás • Rabbi David Ashear: Living Emunah (Artscroll)

„Ami ennyire erős és ennyire egyértelmű, az alól nem lehet kibújni”

Interjú Maulis Ágnessel (Nava Rachellal)

Nava a Latív tanulói közösségének egyik legújabb tagja. Vidám, energikus személyiségének és tudásvágyának köszönhetően hamar beilleszkedett a délutáni tanulócsoporthoz. Aktív közösségi jelenléte nem új keletű: jelnyelvi tolmásként hosszú ideig dolgozott különböző zsidó közösségekben. Szeptembertől egy jeruzsálemi vallásos lányiskolában mélyíti el ismereteit. Navát a felkészülés izgalmáról, a terveiről, valamint az eddigi megtett útról kérdeztük.

Nava, beszéljél egy kicsit a családról?

Szekuláris családba születtem, anyai ágon auschwitzitülélőkkel. Ők úgy tértek vissza, hogy nem maradt más, csak némaság és fájdalom. A nagymamám, ha csak meghallotta azt a szót, hogy háború, felállt és kiment a szobából. Apai felmenőim a pogromok kezdetekor jöttek el Lengyelországból, és ők sem beszéltek soha arról, amit átéltek. Amit tudok a családomról, azok csak a hosz-

szú évek alatt morzsákból összegyűjtött információk. Az összes nagyszülőm elfordult a zsidóságtól, de semmilyen más vallást nem vettek fel, tehát mi egy ünneptelen család voltunk. Gyermekként nagyon szokatlan volt számomra, hogy nálunk csak születésnap volt, semmi más. Egyfajta menekülés volt jellemző a családomra minden zsidósággal kapcsolatos dologról.

Mikor tudta meg, hogy zsidó vagy?

Én mindig tudtam, hogy zsidó vagyok, de nem ismertem a szó tartalmát. Ennek a szónak nem volt számomra semmi jelentése. Amikor az általános iskola elején a hittant oktató pap rám ordított becsmélve az apám származását, akkor, abban a pillanatban lettem tudatosan és felvállaltan is zsidó. Már kamasz voltam, amikor úgy éreztem, hogy nem bírom tovább ezt a fojtogató csendet a családomban, és robbantottam egy érzelmi bombát. Ez sok sebet feltépett, de utána lassan beindult a gyógyulási folyamat. Talán

ennek is köszönhető, hogy édesanyám és én lassanként visszatértünk a zsidóságba, és hogy most mindketten kiteljesedve tudunk és szeretünk benne élni. Ez egy nagyon sok éves és hosszú folyamat eredménye. Először csak a kulturális vonal volt jelen az életünkben, az irodalom, a zene, a művészet. Aztán elkezdtünk zsinagógába járni és lassan elmélyülni a vallás alapjaiban.

Mik voltak a legmeghatározóbb pontok a fejlődésedben?

A szakmámból kifolyólag mindig is érzékeny voltam az elnyomottak és a kiszolgáltatottak speciális helyzetére. Eredetileg kisgyermekgondozó és nevelő voltam bölcsődében, majd egy ismerősöm biztatására fordultam a jeltolmácsolás felé. Nagyon gyorsan elsajátítottam a jelyelvét, és diplomamunkám témájának – a tanárom unszolására – a zsidó felekezeti tolmácsolást választottam. A kihívás, a tudásszomj és a kutatás szeretete miatt nagyon lelkes voltam. A feladat viszont nehéz volt, mivel ezt a témát nem kutatták még Magyarországon, nem volt forrásanyag. Nem volt információ arról, hogy milyen magyarul tolmácsolni magyar zsidó siketeknek, amikor három nyelv és három kultúra találkozik. A zsidó siketek egyesülete a Páva utca alá van bevonva, így oda kezdtem el zsinagógába járni, és egyre jobban bevonódtam a vallásba, főként a neológ környezetbe.

Hogy kerültél a Latívba?

Egy ismerősöm, Várnagy Bence hívott, hogy jöjjenek el egy sábatonra. Tudtam, hogy erre a meghívásra nem lehet nemet mondani. Leutaztam, és nagyon jól éreztem magamat. Fantasztikus élmény volt, hogy négy napot tanulhatok zsidóságról egy minden luxussal felszerelt wellnesshotelben. Csodaként éltem meg, hogy ilyen sok információt kaphatok autentikus forrásból. A sábaton után elkezdtem lejárni a hétköznapi órákra, ahogy a munkám és az életem engedte. Egyre több Latív-programon vettem részt, kábálát sábatokon, és a közösségi életben is egyre inkább aktívvá váltam.

Az fogott meg, hogy úgy éreztem, itt minden kérdésemre kaptam választ. Tehát a bennem lévő tudásszomj itt érték volt. Az egész közösség nagyon támogató, és az a cél, hogy mindenki fejlődjön, nemesedjen, tanuljon és érjen. Hosszú bolyongás után én itt találtam meg az „otthon”-érzést. A fiatal csapat fantasztikus, csupa helyes emberből áll. Nagyon színes a tanári felhozatal, Rav Keleti pedig egy hihetetlenül jó szándékú, tiszta ember. Az fogott meg, hogy Latív magáért a tanulás örömeért létezik, minden elvárás nélkül. Akit érdekelnek a zsidó gyökerei, lejöhet, és bátran kérdezhet.

A másik nagy fordulópont a prágai utazás volt, ahol egy kóser szállodában voltunk. Prága gyönyörű városa, a zsidó tematikájú városnézés, a fiatal csapat és a meghívott előadók lenyűgöztek. A szálloda különösen nagy hatással volt rám, mintha egy külön kis univerzum lett volna. Figyeltem a vallásos szállóvendégeket, harmonikus ortodox házaspárokat és jókedvű családokat. Majd elgondolkodtam, hogy ki az, aki ne így akarna élni? A zsidó vallásos lét magas színvonalú életet jelent, és ez megjelenik annak minden aspektusában és percében. Attól kezdve, hogy hogyan ülünk

le reggelizni, és este hogyan köszönünk el egymástól – és ez nem az anyagi aspektust jelenti, hanem spirituális, intellektuális és érzelmi minőséget. Az utazás során éreztem először, hogy ez számomra is elérhető.

A prágai út nem is volt olyan régen. Hogy jutottál el oda ez alatt a pár hónap alatt, hogy meghozd azt a nem kis bátorságot igénylő döntést, hogy egy jeruzsálemi midrásában (vallásos lányiskolában) erősödj a következő tanévtől?

Többször is beszélgettem azokkal, akik hosszabb-rövidebb ideig kint tanultak. Elmesélték az ő útjukat és inspiráló élményeiket. Akkor még csak körülbegett engem ez a lehetőség – inkább csak mint távlati terv. Majd a következő sábatonon találkoztam a világhírű Yirmiyahu Ullman rabbival, és lehetőségem nyílt személyesen is elbeszélgetni vele. Ő megerősítette a bennem lévő érzést, amely azt sugallta, hogy „neked most kell menni”. Ami ennyire erős és ennyire egyértelmű, az alól nem lehet kibújni. Elkezdtem mindent előkészíteni, hogy Izraelbe kikerülhessek. A Latív-közösség tagjai sok támogatást nyújtottak, hogy felkészüljek minden lehetséges módon az életem egy új fejezetére. Segítségükkel felvettem a kapcsolatot több

a zsidó vallásos lét magas színvonalú életet jelent, és ez megjelenik annak minden aspektusában és percében

lányiskolával, és próbáltam a számomra legmegfelelőbbet kiválasztani. Végül egy olyan midrásá mellett döntöttem, ahol a komoly tanulás mellett a gyakorlatban is segítenek megtalálni azt az irányzatot, amely az ortodox kereteken belül a személyiségemhez a legjobban illik.

Nemsokára elutazol, a nagyünnepeket már kint töltöd. Mi az, amit vársz Jeruzsálemtől? Mit szeretnél elérni a midrásában?

Amit várok, annak egy részét megkaptam az itteni felkészülés során. Mégpedig azt a bizonyosságot, hogy jó felé megyek, és folyamatosan fejlődök. Érzem, hogy az út, amelyen megyek, az nem nehezen járható, ahol indákon kell átvágni magam, hogy előre jussak, hanem egy tágas és tiszta út, amelyen lehet futni. Nincsenek akadályok. Kint egy rendszerezett tudásbázisra szeretnék szert tenni, amelyben megtalálom saját magamat. Nagyon várom, hogy az ünnepeket autentikus környezetben élhessem meg. Biztos vagyok benne, hogy a nagyünnepi időszakban tapasztalható élmények kint még intenzívebbek lesznek. Azt mondják, a Tórának hetven arca van, én a saját Tórámat szeretném megtalálni Izraelben. Zsidók között szeretnék zsidó lenni, aki ugyanolyan, és mégis különleges.

az interjút készítette • Liorah Goldman

Szukot: az Isteni gondviselés ünnepe

RABBI YAAKOV HABER

Aközlegő szukot ünnepben rengeteg mögöttes tartalom van. Az ima motívumai között az arba minim (a négyfajta növény) rázása és smini áceretkor (a szukotot követő napon, amely egy különálló ünnepnap is) a tefilat gesem (ima, amelyben esőért imádkozunk) tűnnek fel. Az ideiglenes lakhatásra épített szukával az Istenbe vetett hitet és bizalmat hangsúlyozzuk. Ezek a spirituálisan felemelő elemek koronázzák a szukot előtti intenzív időszakot, mely a megbánással telik. A rituálék mögött lévő tengernyi gondolat közül mi csak egy micvának egyetlen részével fogunk foglalkozni ebben az írásban, ez pedig a szukában tartózkodás micvája lesz.

Sokan megjegyezték, hogy a szuka egyik legfontosabb (bár korántsem egyetlen) leckéje az isteni gondviselés és védelem. Mind Rabbi Akiva véleménye, miszerint a szuka konkrétan őseink sivatagban épített sátraira emlékeztet minket, mind Rabbi Eliezer álláspontja, amely a sivatagi vándorlás során a zsidó népet körülvevő dicsőség felhőit véli felfedezni ebben a hagyományban (Szukka 11b), Isten védő szerepét emeli ki, akár természetes, akár természetfeletti beavatkozás által.

Megemlíthetjük, hogy 1) az Istenbe vetett hit, 2) a tóraadás, és 3) az isteni gondviselés általi jutalom és büntetés – vagyis a Jóséf Albó rabbi Széfer Ikkraim című könyvében említett három fő vallásos elv, melyekről a szerző megjegyzi, hogy a Rambam 13 alapelve is besorolható ezek alá – megnyilvánulnak egy-egy zárandokünnepen. Peszách az egyiptomi kivonulás ünnepe, amely bizonyította egy mindenható Teremtő létezését, akit nem kötnek a természet törvényei, és bármikor megváltoztathatja őket (lásd a Ramban a Bó szakasz végénél). Sávuoat természetesen a tóraadás ünnepe. Szukot az isteni gondviseléssel zárja a sort. A kivonulás egyszeri isteni beavatkozás volt az emberek ügyes-bajos dolgaiba, de az Isten és teremtményei közötti folyamatos kapcsolatról tanúskodott, és arról, ahogyan ez megnyilvánult a zsidó nép sivatagi védelmezésében egészen negyven évig. Az Örökkévaló védelmébe vetett bizalmunk erre a sivatagi élményre vezethető vissza, még azokban az időszakokban is, amikor Isten keze rejtve marad. Egy későbbi pillanatban, amikor a zsidók megkérdőjelezték az Örökkévalónak azt a képességét, mellyel megélhetést biztosít a tóratanulóknak, Jeremiás próféta mutatott nekik egy mannából elrakott darabot, mely azt ábrázolta, hogy ahogyan az Örökkévaló a sivatagban is ellátta a zsidó népet, úgy továbbra is ezt fogja tenni (Mechilta, Beshalach, 16).

A folyamatos isteni gondviselés az esti imában is hangsúlyozva van. A Talmud (Berachot 4b) megkérdőjelezi a „háskivénu” áldás helyét a „gaál jiszáél” áldás és a smone eszré között, hiszen akár azt az elvet is sérthetné, amely megkívánja, hogy a megváltás imája után rögtön a smone eszré következzen. A válasz erre az, hogy a „háskivénu” áldás egy hosszú szakasz, mely a megváltást dicséri. A Maharal szerint a „gaál jiszáél” áldás az egyszeri egyiptomi kivonulásért dicséri Istent, a „háskivénu” áldás pedig a folyamatos védelemért, melyet a zsidó népnek nyújtott Egyiptom után – hiszen a megváltás védelem nélkül nem teljes. Ezért is érthető, hogy az áldás tartalmazza a „terítsd ránk békéd szukáját” mondatot, és hogy sábatkor és az ünnepnapokon ez az áldás az „áldott vagy te Örökkévaló, aki a béke szukáját terítet ránk és egész népére és Jeruzsálemre” kijelentéssel zárul. A szuka mint a védelem motívuma, szervesen illeszkedik az áldás tematikájához.

Ennek jegyében meg lehet magyarázni azt a háláchát is, amely szerint a szcháchnak (a szuka tetejének) olyan földből növe anyagból kell lennie, melyet nem alakítottak semmilyen eszközzé. Egyrészt az embert a föld elfoglalására utasítja a Tóra – hogy a nyersanyagokat és a természeti törvényeket használja arra, hogy felfedezze a Teremtő bölcsességét, és enyhítse az emberi lét nehézségét a tudományon és a technológián keresztül. Ugyanakkor az embernek nem szabad elfelejtenie, hogy ki adta neki ezeket az ajándékokat. Folyamatosan hálát kell adnia a Teremtőnek értük, és szolgálnia kell Őt, hogy az ember igazi énjét a Teremtő felé emelje. Ez azt hangsúlyozza, hogy az emberiség eszközei és találmányai is isteni ajándékok. Samson Raphael Hirsch rabbi szerint „Góg”, aki „Magóg” királya és a zsidó nép ősellensége, egyben a szuka–zsidó ellentétje is, hiszen neve is etimológiailag az „állandó tetőből” származik. A zsidó arra van utasítva, hogy az állandó szerkezeteket is szukának tekintse: gyenge és védelemre szoruló épületeknek, melyeknek szüksége van isteni védelemre. Ezzel szemben Góg mindent a saját érdemének tekint, ezért nincsen szüksége Isten közbenjárására.

Emeljük be világlátásunkba a szuka üzenetét ebben a bizonytalan jövőjű világban, miszerint mindig alapvető szükségünk van az isteni védelemre és segítségre. Erdemljük ki a szukát sálom áldás beteljesülését.

fordítás • Horváth Árje
forrás • torahweb.org

Három szukoti út a boldogsághoz

RABBI ELIJAHU HELLER

A zsidóság komoly hangsúlyt fektet a boldogságra. Szukkot egész ünnepe a boldogság köré szerveződik. Úgy is nevezik: „boldogságunk ideje”, egy olyan időszak, amikor telve kellene lennünk boldogsággal és hálaadással. Íme három szukoti út, amelyen eljuthatunk ebbe az állapotba.

1. Ne hajszoljuk a boldogságot

Szukkotkor elhagyjuk kényelmes, fényűző otthonunkat, hogy egy egyszerű, átmeneti építménybe, a szukkába költözzünk. A hőmérséklet a sivatagi melegtől a sarki hidegig változhat, attól függően, hogy a Föld melyik részén élünk. A szél összedöntheti a szukkát bármelyik pillanatban. Hogy lehet, hogy egy ilyen védtelen, kényelmetlen tákolmányba való átköltözés a boldogság ünnepének egyik lényegi eleme?

Sok ember abba a tévedésbe esik, hogy minél több mindene van, minél kényelmesebben él, annál boldogabb lesz. Azt gondolják, hogy ha életüket a boldogság hajszolásával töltik, akkor megtalálhatják azt. A zsidó hagyomány ezzel szemben azt tanítja, hogy a boldogságnak semmi köze ahhoz, hogy mennyi mindent birtokolsz, vagy hogy mennyire kényelmes az életed. Az az igazság, hogy minél jobban hajszolod a boldogságot, annál kevésbé fogsz rátalálni.

De akkor mi is a boldogság, és hogyan érhetjük el?

A zsidó szó a boldogságra a „szimcha”, amely közvetlen rokonságban áll a „cmicha” szóval, amely növekedést jelent. A boldogság nem más, mint az a jól eső érzés, amelyet az értelmes munkával való foglalkozás, az értelmes célok felé való törekvés során érzünk.

Ahol fejlődés, haladás, gyarapodás van, ott lehet csak boldogság.

Szukkotkor elhagyjuk a kényelem világát, és elmerülünk a szellemi növekedés világában. Ezt a hét napot az Örökkévalóval töltjük, neki énekelünk, az Ő jelenlétében sütkérezünk. Ünnepi étkezéseket tartunk a családdal és barátainkkal, tanulunk, nevetünk, rengeteg mindennel gazdagítjuk egymást. A hangsúlyt a kényelemtől a szellemi gyarapodásra helyezzük, és felemelkedünk a boldogság világába.

2. Álljunk meg, és adjunk hálát

A mindennapokban annyira elfoglaltak vagyunk, csak rohanunk egyik dologtól a másikig, miközben folyton úgy érezzük, hogy még sokkal többet is elérhetnénk.

A boldogság azonban nem csak a növekedésen múlik, ugyanennyire fontos, hogy észrevegyük és értékeljük a haladást, amelyet elértünk.

Nagyon nehezünkre esik az adott pillanatot megélni. Túl sokszor koncentrálnunk arra, hogy mit csinálhatnánk ahelyett, amit éppen csinálunk, amivel elszalasztjuk az adott pillanat kínálatát, soha vissza nem térő lehetőségeket, és megfosztjuk magunkat az adott pillanat kínálat boldogságától.

Egy megdöbbentő idézet jut erről eszembe:

„Először majd meghaltam, hogy vége legyen a középiskolának, és egyetemre mehessek,

Azután majd meghaltam, hogy befejezzem az egyetemet és elkezdhessek dolgozni,

Azután majd meghaltam, hogy a gyerekeim elég nagyok legyenek, és visszamehessek dolgozni,

Azután majd meghaltam, hogy végre nyugdíjba mehessek,

Most pedig, hogy valóban majd meghalok ... rájövök, hogy elfelejtettem élni.”

Ne engedd, hogy a céljaid, ambícióid elhomályosítsák annak a pillanatnak a fontosságát, amelyet éppen élsz!

Szukotkor megállunk, és ránézünk arra a szellemi fejlődésre, amelyet az elmúlt évben elértünk, és számba vesszük, milyen izgalmas lehetőségeket kínál az új év. Annyi mindent kaptunk, annyira sokat fejlődtünk, muszáj időt szakítanunk arra, hogy megálljunk, és értékeljük ezt. A szukot ennek az ideje.

3. Mutassuk ki a hálánkat

A boldogság elérésének egyik legnagyobb akadályja az az érzés, hogy ez nekünk jár. Annak az érzése, hogy megérdemeltük, amit kapunk, aláássa a hálára való képességünket. Ehelyett dolgoznunk kell az alázatunkon, hogy belássuk, hogy az életünkben minden csak az Örökkévaló áldásából létezhet. Őszinte hálát kell tanúsítanunk az Örökkévalónak mindenért az életünkben.

Szukotkor teljes Halélt imádkozunk, amelyben köszönetet mondunk mindazért, amivel az Örökkévaló megáldott minket. Ezeket a napokat a hálára és a hálaadásra szánjuk mindazért, amivel az örökkévaló gazdagította az életünket.

A szukot a boldogsághoz vezető utak elsajátításának ideje. De ez nem fog magától megtörténni. Azonban ha ahelyett, hogy az időjárással, bogarakkal, a kényelmetlenségekkel törődnénk, inkább a szellemi gyarapodásra koncentrálnunk, megállunk és reflektálunk, és nem utolsósorban hálát adunk mindazért, amit kaptunk az Örökkévalótól, akkor belekóstolhatunk a boldogságba.

fordítás • Hámori Zoltán
forrás • www.aish.com

A hit szöge

RABBI LORD JONATHAN SACKS

Sok évvel ezelőtti első próbálkozásom a szukkoti sátorépítéssel majdnem katasztrófával végződött. Így történt: A feleségem és én friss házасok voltunk, és éppen hogy csak beköltöztünk új közös otthonunkba. Egy reggel, amikor kiléptem a zsinagógából, az egyik barátom így szólt: éppen a helyi fatelepre tartok, hogy fát vásároljak a szukkoti sátor (szukka) építéséhez. Lenne kedved csatlakozni? Nagy örömmel igent mondtam, hiszen abban az időben nem volt autónk, és már foglalkoztatott a gondolat, hogy hogyan is fogom megvenni és hazaszállítani a szukkához szükséges alapanyagokat. Rögtön el is mentünk a barátomhoz, hogy indulás előtt még magához vegye a szükséges anyagok listáját.

megépítheted a legegyszerűbb tákolmányt is, de ha csak egy pontja rögzítve van valami mozdíthatatlanhoz, akkor az túléli a legnagyobb vihart is

Azonban a felkészültségünkben nem is lehetett volna nagyobb különbség közöttünk. A barátom – aki később a nyugati világ egyik híres rabbija lett – módfelett szervezett volt. Tervrajzokat készített a megépítendő szukkáról, amely egy önmagában álló építmény volt ablakkal, ajtóval, és aminek a megépítéséhez jelentős szakmai felkészültségre volt szükség. Ezenkívül egy hosszú listával érkezett, amelyen minden szerepelt, amire csak szüksége lehetett.

Ellenben nekem ötletem sem volt hogy kezdjek neki bárminek is, nemhogy egy szukka megépítésének. Az iskolában mindig a sereghajtók között voltam, amikor valami asztalosmunkára került a sor, és szerelési ismereteim is kimerültek egy izzó kicserélésében. Csak abban reménykedtem, hogy úton a fatelepre megszáll majd az ihlet.

A fatelepen a barátom azonnal nekiállt, hogy összegegyűjtse, ami a listáján szerepelt. Ennek eredménye-

ként rövid idővel később egy mutatós rakás deszka és palánk tornyosult mellette. Én ez idő alatt mindössze néhány forgácslapra, egy tucat lécre és egy csomag szög-re tudtam szert tenni. Felszerelkezve az összegyűjtött holmikkal mindketten hazatértünk, és nekiláttunk az építkezésnek.

Az ünnep kezdete előtt meglátogattuk egymást, hogy szemügyre vegyük fáradozásuk eredményét. A barátom szukkája szépséges volt, mint egy nyaralóház, amely minden igényt kielégített. A mi szukkánk minden szempontból egyszerű volt, három oldalát egy-egy forgácslap alkotta, amelyeket lécekkel erősítettem egymáshoz, mindezt azután nekitámasztottam a ház falának, amely negyedik oldalként funkcionált. Úgy nézett ki mint egy nagy cipős doboz. Ajtó gyanánt egy lyuk szolgált az egyik oldalon.

Beköszöntött az ünnep, és amilyen szerencsénk volt, a második éjszaka óriási vihar csapott le ránk, orkán erejű széllel. Másnap reggel a barátom magába roskadva ült a zsinagógában, szukkáját összedöntötte a vihar.

– A Tiéddel mi lett? – kérdezte rezignáltan.

– Még áll – válaszoltam. Alig hitt a fülének, hogy amíg az ő mesterműve összedől, addig az én tákolmányom átvészelte a vihart.

– Ezt muszáj a saját szememmel látnom! – mondta. – Nem értem, hogy élhetne túl bármilyen szukka ezt a vihart. Együtt indultunk ennek a rejtélynek a kiderítésére, és gyorsan megtaláltuk a választ.

Ellentétben az övével, a mi szukkánk nem egy magában álló építmény volt, csak három fala volt és így támasztottam a házunk falának, hogy valami megtartsa. A szerkezetet egy szál szöggel erősítettem a ház falához. Ez az egy szög volt, amely miatt a szukka átvészelte az orkán erejű szelet.

A barátom nevetve mondta:

– Most már értem a Szukkot jelentését. Megtervezheted és megépítheted a legkomplexebb épületet, de ha az nincs valami fix dologhoz rögzítve, egy nap majd jön egy nagy szél, és összedönti. Ellenben megépítheted a legegyszerűbb tákolmányt is, amely úgy néz ki, mint ami mindjárt összedől, de ha csak egy pontja is rögzítve van valami mozdíthatatlanhoz, akkor az túléli a legnagyobb vihart is.

Az a szög a sarokban – mondta a barátom olyan mosollyal, amit soha nem fogok elfelejteni – a HIT.

fordítás • Hámori Zoltán
forrás • <http://rabbisacks.org/nail-faith/>

Jécer hárá, tesuva: ember

JEHUDA SILBER

Vajon miért teremtette az Isten a jécer hárá, vagyis a rossz ösztönt?

Azért kaptuk a Tórát, hogy annak előírásai szerint éljünk. A Tóra részeként pedig a micvékat, hogy betartsuk őket. Akkor tehát nem az lenne logikus, hogy aki ezeket adta nekünk, az minél inkább segítsen minket abban, hogy sose térjünk el ettől? Nem kéne távol tartania minket minden olyan tényezőtől, amely gátol a Tóra betartásában? Egyáltalán, miért teremtette azokat a tényezőket?

A Talmudban (Kiddusin 30b) áll: „Teremtettem rossz ösztönt, és teremtettem hozzá Tórát orvosságnak”. Szóval Isten először megteremti a rossz ösztönt, vagyis a „problémát”, majd később a megoldást rá. Ez elég furcsán hangzik. Ha csak azért kell a Tóra, hogy megoldja a jécer hárá problémáját, akkor egyszerűbb lett volna meg sem teremteni a rossz ösztönt. Ha pedig a Tóra a lényeg, akkor egyszerűbb lett volna kihagyni a problémát, és eleve a Tórával kezdeni.

Az ember teremtését elbeszélő rész a Chumásban egy nagyon furcsa paszuket (mondatot/bibliai verset) tartalmaz: „Csináljunk embert!” (Berésit 1:26). Így, többes számban! Isten valakihez vagy valakikhez beszél, akivel vagy akikkel közösen akarja megteremteni az embert. A Teremtés pedig kizárólag Isten műve, aki ennek az ellenkezőjét állítja, az szembemegy a zsidóság egyik alapvető tanításával. Mégis maga a Tóra írja így. A Báál Sém Tov, a hászidizmus atyja a következő módon magyarázza a többes számot: Isten itt magához az emberhez szól: „Te és én közösen csináljunk embert! Én megteremttem a testet, és a lelket, vagyis az esz-közőket, amelyekkel te az én segítségemmel embert faragsz magadból.”

Eszerint az embernek az a feladata, hogy saját magának a tökéletesítésével úgymond „befejezze” a teremtést. De hogyan? Hogyan képes az ember magát a saját hajánál fogva kihúzni a mocsárból? Ahhoz, hogy ezt és a fentebbi kérdést megválaszoljuk, először meg kell értenünk, hogy mi az a szabad akarat/szabad választás, illetve mi a jelentősége.

Minden embernek van természete. Ez a természet rengeteg tényezőtől függ: gének, nevelés, gyerekkori élmények, barátok, egészségi állapot, anyagi helyzet stb. Ez a természet egyfajta „program”, amely az emberen fut. Minden, amit azért csinálunk, mert olyan a természetünk, az nem a szabad választás eredménye, akár jó, akár rossz tetről van szó. Ha például egy csendes természetű ember nem beszélget imádkozás alatt, az nem feltétlenül az ő döntése, ugyanígy, amikor egy olyan ember, akinek nagyon nehéz csöndben maradnia, belebeszél a káddisba, az nem azért történt, mert rosszul döntött. Egyszerűen csak nem dön-

tött, hagyta magát a természete által irányítani. De mégis hogyan lehet elvárni bárkitől, hogy másképp viselkedjen, mint amit a rajta futó „program” diktál neki? A fentebbi paszuke így folytatódik: „Csináljunk embert a képünkre, a hasonlatosságunkra.” A világon csak két olyan létforma létezik, amely képes arra, hogy mindentől függetlenül szabadon döntsön: Isten és az ember. Ez a hasonlatosság közöttük. A teremtés koronája az ember. Nem azért, mert képes házat építeni, atombombát gyártani vagy pálinkát főzni, hanem azért, mert képes a saját természetével szembemenni. Egy könnyen haragra gerjedő emberben is megvan a képesség a konfliktusok békés kezelésére, egy lusta emberben is megvan a képesség arra, hogy szorgalmasan dolgozzon. Ez pedig azért lehetséges, mert megvan bennünk a szabad akarat, az egyén saját természetétől független döntés és cselekvés lehetősége.

Fentebbi állításunk, miszerint csak két létforma képes a mindentől szabad döntésre: az Isten és az ember, egy kis pontosításra szorul: valójában az angyalok is rendelkeznek a szabad választás lehetőségével, ez viszont számukra inkább csak elmélet, mivel olyan világban élnek, ahol a Tóra igazsága kézenfekvő, ahol világos van. Egyvalaminek nincs ereje felettük: a jécer háranak. A rossz ösztön (erejének a) hiánya pedig magától értetődően azt is jelenti, hogy az angyalok mindig helyesen cselekednek. Ez pedig a muszár (zsidó etika) szemszögéből nézve katasztrófa, hiszen nincs lehetőségük a fejlődésre! (Valójában nekik azért nem olyan nagy katasztrófa, hiszen ők nem azért lettek teremtve, hogy emberré fejlődjenek, csak nekünk lenne az.)

Bölcsseink tanítják, hogy Isten trónjára Jákob „képe” van faragva. Jákobnak pedig ugyanolyan „arca” volt, mint Ádámnak, az első embernek. Ádám a bűnbeesés előtt olyan volt, amilyennek az embernek lennie kell. A bűnbeesés óta az ember feladata, hogy a szabad akaratát használva tökéletesedjen, ideális esetben pedig érje el az eredeti szintet. Jákobnak ez sikerült, ezt jelenti az, hogy az arca megegyezett Ádáméval. Jákob megkapta a „Jisráel” nevet: „Jisráel, mert küzdöttél Istennel és emberekkel és győztél” (Berésit 32:29). A héber szövegben látszik, hogy a Jisráel név a „küzdalem”-ből ered, nem pedig a „győzelem”-ből. Azért, mert a lényeg nem a győzelem (az inkább ajándék Istentől), hanem a küzdalem a rossz ösztönök ellen a Tóra útmutatása szerint, a szabad választást használva. Ezáltal fejlődünk, ezáltal csinálunk magunkból Isten segítségével „Ádám”-ot, vagyis embert.

Ez a tesuvának (megtérésnek) is a lényege: meg kell próbálni a szabad választás útján visszatérni az eredeti, tiszta állapothoz, az EMBER állapotához.

Teremtés: a Tóra és a tudomány elméletei közötti konvergencia

Ha mégoly hihetetlennek is tűnik – van egybeesés a Tóra és a tudomány teremtéselmélete között

Honnan származik a világmindenség? A hívő ember számára egyértelmű, hogy az univerzum a semmiből teremtett, ahogyan azt a Tóra első könyvében olvashatjuk. Ám a tudomány hosszú időre elvetette ennek az állításnak a lehetőségét, arra hivatkozva, hogy ezen elmélet teljességgel ellentmond az anyag- és energiamegmaradás törvényének. Valamikor a XIX. század közepén fogalmazódott meg a tudományos álláspont, miszerint mind az anyag, mind az energia átalakítható, és létrejöhet egy másik formában, de olyan opció nincs, hogy valami egyszerűen csak a semmiből teremtsjön. Ennélfogva a tudósok az univerzumot egy örökké létező állandónak tekintették, és nem bocsátkoztak további vitába a teremtéselmélet ügyében. Az ennek ellentmondó tórai állítás, miszerint az univerzum a semmiből lett teremtve, konfliktusövezetként feszült be a tudomány és a Tóra közé, és ez a helyzet hosszú éveken át változatlan maradt.

Ám az utóbbi idők szélesebben végbemenő változásai, a tudományos élet robbanásszerű felfedezései a legdrámaibb csapást talán a kozmoszt érintő elméletekre mérték.

A csillagászok évezredek óta tanulmányozzák az égitesteket, de kutatásaik és megfigyeléseik a bolygók, csillagok, üstökösök és mindenféle kozmikus elem mozgásának feltérképezésére, azok összetételének vizsgálatára, színképelemzésére irányultak, míg ezen égitestek eredetét továbbra is homály fedte.

Az elmúlt évtizedek fontos haladást eredményeztek a kozmoszsal kapcsolatos tudományos kutatásokban, és először nyílt lehetőség a tudósok számára egy koherens teremtéselmélet megfogalmazására. Mára elsőprő erejű tudományos bizonyítékok támasztják alá az ún. „big-bang” elméletet, ebből is masszívan kiemelkedik a négy legfontosabb: 1. Az ősi fénygömb maradványának felfedezése 1965-ben, 2. a világegyetem összetételének hidrogén-hélium aránya, 3. a világegyetem tágulásának és a távoli bolygók ebből eredő vöröseltolódásának Hubble-féle következtetése, 4. a kozmikus mikrohullámú háttérsugárzás vizsgálata: ennek lényege, hogy a COBE (Cosmic Background Explorer) műhold segített megerősíteni az ősrobbanás elméletét. (A Nobel-díj Bizottság szerint „a COBE-projektet tekinthetjük a kozmológia mint tudományalapkövének”. A COBE két fejlesztője – John C. Mather és George Smoot – fizikai Nobel-díjat kaptak.

Ezekre a felfedezésekre csak az ősrobbanás-elmélet szolgáltat elfogadható magyarázatot, ennélfogva az elméletet a kozmológiával foglalkozó tudósok jelentős része igazoltnak tekinti. Az ősrobbanás (big-bang-) elmélet egyik legmeglepőbb állítása, hogy a világ tényszerűen a semmiből teremtődött.

Idézet néhány, a témával foglalkozó jelentős személyiségtől:

„Bizonyosnak tűnik, hogy a teremtés egy konkrét, meghatározható időben történt meg.” – Paul Dirac, a Cambridge-i Egyetem Nobel-díjas professzora.

„A teremtés pillanatára továbbra sincs magyarázat.” – Alan Guth, a Massachusettsi Egyetem professzora.

„A teremtés nem magyarázható a fizikai jelenleg ismert törvényeivel.” – Stephen Hawking professzor, Cambridge-i Egyetem.

„Az ősrobbanás-elmélet a teremtéselmélet modern verziója.” – Joseph Silk professzor, Kaliforniai Egyetem.

A kozmológia tudományában ma már nem folytatható le értelmes vita anélkül, hogy a vitában a teremtés kérdése ne kapna központi szerepet. Brian Green, a Columbia Egyetem elméleti fizika professzora 1999-ben írta le, hogy a világmindenség eredetének modern elmélete szerint az univerzum egy erős energetikai esemény következtében alakult ki – ekkor jött létre a világűr és annak minden eleme.

Vajon amikor a kozmológusok azt a szót használják, hogy „teremtés”, mit értenek rajta pontosan? Precízebben fogalmazva minek, milyen objektumnak a teremtésére céloznak ezzel? A tudósok odáig már eljutottak a felfedezéseik által, hogy a világmindenség egy hatalmas fénygömb megjelenésével kezdődött (szokták ezt ősfénygömbnek is hívni). Ez tulajdonképpen nem más, mint egy ún. fényrobbanás, ezt nevezte „big-bang”-nek, azaz ősrobbanásnak Fred Hoyle angol asztrofizikus. Ennek a fénygömbnek a maradványait fedezte fel 1965-ben két amerikai fizikus, Arno Penzias és Robert Wilson – akik ezért a felfedezésért Nobel-díjat kaptak.

Az átlagember fejében megfogalmazódik a kérdés, mi volt az ősrobbanás előtt, az előtt a történés előtt, amellyel a világmindenség keletkezését magarázzuk? John Wheeler, a Princeton Egyetem professzora szerint az idő mint fogalom nem létezett a teremtés előtt. „Az ún. big-bangig

nem volt olyan, hogy »előtt«. [...] a természet törvényeit az ősrobbanás hozta létre, mint ahogyan a teret és az időt is.” Wheeler hangsúlyozza, hogy a tudósok számára a tér és idő nem más, mint az események színtere. Ha nincs fizikai világ – azaz a világmindenség nem létezik –, akkor nincs tér és idő sem, tekintve, hogy ezek nem önmagukban létező fogalmak, hanem az univerzum keletkezése által kapnak értelmet. A tér és idő létezését illusztrálhatjuk például a „szín” fogalmának magyarázatával. Vörös és fekete, színek, de semmilyen önálló karakterrel nem bírnak, hacsak nem kapcsoljuk össze őket tárgyakkal. Csak látható objektumokhoz – ház, kő, gyep – társíthatunk színeket. Ha csak molekulák és atomok léteznek, akkor nincs jelentősége a szín fogalmának. És ugyanez a helyzet a tér és idő fogalmával, melyek az univerzum létezésének viszonylatában nyernek értelmet.

A teremtés és a Tóra

Penzias és Wilson ősfénygömb-felfedezése – amellet hogy igazolja az univerzum teremtésének elméletét, megfejtést ad a Tóra teremtésméletének talányára is. A teremtés első napjánál ezt írja a Tóra: „és lett világosság” (1Mózes 1:3). De akkor nem voltak csillagok, nem volt nap, nem volt hold, nem voltak emberek, és nem volt semmiféle fényforrás – hogyan értelmezték mégis akkor ezt a fogalmat, hogy fény?

A tudósok azt fedezték fel, hogy igenis volt fény már a kezdet kezdetén is – a bizonyos ősi fénygömb, melynek megjelenése fémjelzi a világmindenség keletkezését. A fény teremtése nem a meglévő világ egyik eseménye volt, hanem maga volt a világ teremtése. Más szóval: a Tóra nem két eseményt mesél el – a fény és a világ megteremtését – hanem csak egyet, mert e kettő egy és ugyanaz.

És akkor most vegyük az idő fogalmát: mennyi időbe telt, míg minden, amit a teremtés részeként értelmeztünk, létrejött? Hány millió évnél kellett elteltie, amíg a világmindenség elérte mai formáját? A hiteles válasz, hogy minden történés, amely az univerzum teremtéséhez kapcsolható, néhány perc alatt ment végbe. Erre a tényre alapoz a Nobel-díjas Steven Weinberg híres, modern kozmológiával foglalkozó könyvének drámai hangzású címe: Az első három perc.

Napjainkban minden kozmológiai esemény millió években mérhető. De akkor hogyan lehetséges, hogy a világ teremtése percek alatt zajlott le? Hogyan lehetséges, hogy mindez percek alatt létrejött? A válasz ott keresendő, hogy a keletkezés idején a hőmérséklet különösen magas volt. Ahogyan az étel is gyorsabban megfő nagy lángon, mint kis tűzön, hasonlóképpen a forrongó univerzum gyorsabban produkálta az eseményeket a kezdet kezdetén. Green professzor szerint „az újonnan létrejött univerzum elképesztő sebességgel fejlődött. Másodperctörödékek tettek ki kozmikus korszakokat, az ősrobbanás utáni három perc alatt a fortyogó univerzum lehűlt, kialakult a mag”. Ekképpen az első atommag – minden anyag alapvető alkotóeleme – kialakulása megtörtént a keletkezés pillanatát követő három percben.

Hit

A teremtésre vonatkozó immáron általános egyezés a tudomány és a Tóra között nem szolgáltat bizonyítékot a Tóra emberfeletti mivoltára, mint ahogy Isten létezésére sem, de a XXI. század küszöbén a hívő embernek immáron nem kell kényszerűen választani a tudományos és a Tóra szerinti teremtésmélet között. A különbség annyi, hogy a tudósok teremtésről, míg a Tóra Teremtőről beszél. Nem lehetetlen a feltételezés, hogy a tudomány és a Tóra tulajdonképpen ugyanarról beszél – és már elfogadható a mai kor hívő embere számára is.

Ez a harmónia a tudomány és a Tóra között viszonylag új keletű. Évtizedekkel korábban a híres tóratudós, Rav Joseph B. Soloveitchik még az akkori kétféle megközelítésre utalt „A magányos hívő” (The Lonely Man of Faith) című művében. A magányos szóval azoknak a helyzetét jellemezte, akik a tudományos megközelítések közepette a hit magyarázatát fogadták el:

„Napjainkban, hívőnek lenni egyet jelent a magány megtapasztalásával; egy olyan elképzelésben hiszünk, melyet a jelenkor realitása nem támogat, leereszkedő módon féknek és vitatható igazságok tárházának tekintik a hitet.”

Ma viszont, mindössze fél évszázaddal később, a tudományos diszciplínák elméletei és a tudósok szóhasználata egyre közelebb áll a hívő emberéhez. A Harvard Egyetem professzora Stephen J. Gould szerint „az emberi intelligencia döbbenetes valószínűtlennek tűnő események sorozatának eredménye, olyan eseményeké, amelyek előre megjósolhatatlanok és minden bizonnyal megismételhetetlenek”. A „véletlen” általánosan használt terminológia immáron az evolúciókutató biológusok körében – mint pl. David Raup professzor, az Amerikai Paleontológiai Szövetség korábbi elnöke – a humán létezés magyarázatának kontextusában.

Archeológusok is csodálattal adóznak a „hirtelen, előre jelek nélkül végbement igen radikális változásoknak”, amelyek a civilizáció létrejöttét jelzik, sőt hirtelen ugrászerű fejlődést emlegetnek a mentális képességek terén, amelynek nyomai fellelhetők a régészek által feltárt viselkedési kultúrára utaló leletekben. Különböző diszciplínák tudósai értekeznek arról a feltevésről, miszerint az univerzum az emberi lét és annak a legkedvezőbb formája biztosítására lett kifejezetten kialakítva. A Cambridge Encyclopedia of Astronomyban látott napvilágot a némiképp poétikusnak mondható kijelentés, miszerint „valójában az univerzum gyermekei vagyunk”.

A fentebb ismertetett tudományos kutatások mind azt a nézetet támasztják alá, miszerint a tórai teremtésmélet helytálló. Ennélfogva az összecsengés a tudomány és a Tóra érvelése között fontos bizonyíték vallási meggyőződésünk mellett, a modern tudomány egyre fontosabb szerepet kap ősi hitünk megerősítésében.

fordítás • Csergő Éva
forrás • aish.com

Az álnok kígyó?

A judaizmus kígyófelfogásának rövid áttekintése és értelmezése

FERENCZ DÁNIEL BENJAMIN

Ha történelmileg tekintünk a kígyóra, azt fogjuk látni, hogy a görögségben sokkal később jelent meg gyógyító szimbólumként, mint a zsidóságnál.

„Gyere, és lásd, hogy Isten cselekedetei hogyan különböznek az emberek cselekedeteitől. Ha egy ember mérges valakire, megpróbálja tönkretenni az életét. De Isten másként cselekszik. Ő ugyan megátkozta a kígyót, ennek ellenére, amikor a kígyó felkúszik a tetőre, közel van hozzá az étke, ha pedig leereszkedik, akkor is közel van hozzá az étke.” (Yoma 75a.)

Tisré hónapban a megújulás és a jobbá válás klasszikus témák és cselekedetek a judaizmusban.

Egy adott témához is hozzá lehet állni úgy, hogy azt megújítjuk, vagy legalábbis felelevenítünk olyan álláspontokat, amelyek eltérnek a klasszikus értelmezésektől, és így megújíthatják azt, ahogyan az adott kérdéskörrel gondolkodunk.

A kígyóra hagyományosan negatívan szokás tekinteni a judaizmusban – és a világ számos kultúrájában és vallásában –, hiszen a kígyó (náchás) volt az, aki az első emberpárt arra csábította, hogy egyenek az egyetlen tiltott fáról.

Valószínűleg ez a történet az egyik oka annak, hogy a mai napig is az egyik leggyakoribb fóbia a kígyóktól való félelem (hivatalosan/görögösen: ophidiophobia). Vagy az első emberpár története csak írásos lenyomata lenne az ember ősi, kígyóktól való félelmének? Ezért gondolja több nagy zsidó bölcs is, hogy a kígyó nem is volt kígyó a valóságban, csak a gonosz allegóriájának megfelelő kifejezőeszköze?

Egyelőre az evolúciós kérdésekbe nem megyek bele, de hamarosan elengedhetetlen lesz, hogy érintőlegesen ismét foglalkozzunk vele.

A Latív Kolel idei lág báómeri sábatonján Rabbi Yirmiyah Ullman egyik előadásában azt mondta, hogy van a Chumásnak (Mózes öt könyvének) olyan értelmezése, miszerint az édenkerti kígyó csak részben volt rossz, hiszen az Örökkévaló valójában a tiltást feloldotta volna, és megen-

gedte volna, hogy Ádám és Éva egyenek a tiltott fáról. Így a kígyó csak az időpont tekintetében vezette félre az első emberpárt.

A judaizmussal kapcsolatos eddigi két írásomban fontos szerepet kapott az evolúció és a teremtés kapcsolata. Nem állt szándékomban most is érinteni ezt a témát, de találtam egy izgalmas cikket Rabbi Dr. Natan Slifkintől, aki a Beit Shemesh-i Természettudományi Múzeum igazgatója.

Rabbi Slifkin azt mondja, felesleges azzal foglalkoznunk, hogy hogyan járhatott a kígyó felegyenesedve, mielőtt meg lett átkozva az Örökkévaló által, mert a kígyó nem egy valószínű kígyóra utal, hanem pusztán a gonoszság allegóriája. A kígyó pusztán szimbolikus, bibliai jelentőségével kapcsolatban Rabbi Slifkin szerint Rambam, Ralbag, és Sforno is egyetértenek (Sfornóval kapcsolatban találtam megbízható forrást arra, hogy valóban azt állította, hogy a kígyó csak a gonosz hajlam metaforájaként jelenik meg a Teremtésnél a Chumásban).¹ Mindazonáltal a szerző megemlíti, hogy találtak egy 113 millió éves kígyóleletet, amelyen látszódnak kisméretű lábak nyomai.² Ez azért lehetne fontos, mert a náchás a Biblia szerint lábakon járt a megátkozása előtt, ha pedig korábban voltak lábán járó kígyók, úgy valóban elképzelhető, hogy a bibliai kígyó valóban kígyó volt.

(Érdekes kérdés lenne vallásunk hitelességének szempontjából, hogy összeegyeztethető-e a kígyók evolúciója a Chumásban leírt, lábakkal rendelkező, egyenesen járó kígyóval. S bár a témánk nem ez, fel kellett vetnünk, hiszen a Chumás szöveg szerinti értelmezése nagyon fontos, ha

1 Onkelosz: *On the Torah. Understanding the Bible text*, ford.: Israel Drazin és Stanley M. Wagner, Gefen Publishing, Jeruzsálem, 2006, 17. o.

2 Rabbi Slifkin: i. m.

pedig az ellentmond valamilyen kortárs tudományos álláspontnak, arra válaszokat kell találnunk.)

Rabbi Slifkin tekintélyelvű érvelést használ fel arra, hogy a kígyóról/kígyókról azt állítsa, hogy a Chumásban a gonoszt tesztelik meg. S bár valóban nagy zsidó gondolkodókat említ, ettől még nem lesz feltétlenül igaza. Lássuk mire gondolok:

A Teremtésen kívül még van olyan klasszikus forrásunk, ahol megjelenik a kígyó a bibliai korban.

Az első: Áronnak a fáraó színe előtt a földre kell dobnia a pálcáját, amely kígyóvá változik, akárcsak az egyiptomi varázslók pálcái. Azonban Áron kígyója felfalja az egyiptomi kígyókat.³

A következő: az egyik csoda, amitől a zsidóság elfogadta Mózes mint Isten által kijelölt vezetőjüket, az volt, amikor ő az Örökkévaló parancsára ledobta a földre a botját, amely kígyóvá változott, majd szintén isteni parancsra megragadta azt a farka végénél fogva, ettől pedig az visszaváltozott bottá (2Mózes 4:3-4.).

A harmadik: Mózes az Örökkévaló parancsára egy pálcát készít, amelyen felfut egy rézkígyó. Aki erre ránézett, az meggyógyult a tüzes kígyók marásából (4Mózes 21,4-9.). A negyedik és egyben utolsó példánk: Jákob Dánra mondott Áldása „Kígyó lesz Dán az úton, szarvaskígyó az ösvényen, mely a ló körmébe harap, hogy lovása hanyatt esik” (1Mózes 49:17.).

Ez az áldás a hagyományos értelmezés szerint Sámsonra utal, aki Dán törzséből való volt, és aki kígyóként csapott le a zsidók bírójaként a zsidó nép akkori ellenfeire, a filiszteusokra (Bírák 13-16.).

Ezekben az esetekben – is – a kígyó vajon tényleg a gonoszsgot testesíti meg?

Az első kettőben egyértelműen pozitív a kígyók szerepe, az Örökkévaló nagyságát hirdetik, illetve Mózes és Áron legitimációját teszik nyilvánvalóvá a zsidóság és az egyiptomiak előtt.

Mózes esetében a tüzes kígyók semmiképpen sem mondhatóak gonosznak, hiszen büntetésből lettek a zsidókra küldve, de ha nem is így lett volna, egy hétköznapi kígyó sem mar meg merő gonoszsgból bárkit.

A Mózes által (az Örökkévaló parancsára) készített rézkígyó viszont meggyógyította az embereket. Tehát a kígyót itt nehéz volna a gonoszsg szimbólumának tekintenünk.

Jákob Dánnak adott áldása pedig szintén nem értelmezhető a gonoszsg jegyében. Sámsonról sok érdekes dolgot lehet mondani a Tánách alapján, de azt semmiképp, hogy gonosz lett volna. Ellenkezőleg, minden erejével védte a zsidóságot a filiszteusok ellen. Majdnem minden erejével. Csapodár volt, de semmiképpen sem gonosz. Az áldásban szereplő kígyó pedig pont Sámson erejére és hatalmára utal, amelyet a zsidóság védelmezésének érdekében használt fel.

Ha elsétálunk ma egy gyógyszerár mellett, sokszor láthatunk kígyót a cégéren. A művelt emberek ilyenkor gyakran egy görög istenségre, Aszklépioszra asszociálnak, hiszen hozzá – is – köthető egy pálcá, a ráfonódó kígyóval.

Christopher Lawrence orvostörténész a *The Healing Serpent. The Snake in Medical Iconography*

című írásában összesen egyszer említi meg Mózes és a rézkígyót, míg a görögsgéről és Aszklépioszról rengeteg szó esik benne.⁴

Ha történelmileg tekintünk a kígyó szimbolikájára, azt fogjuk látni, hogy a görögsgben sokkal később jelent meg gyógyító szimbólumként, mint a zsidóságnál.

Aszklépiosz kígyója megközelítőleg 2300 évvel ezelőtt vált népszerűvé, míg Mózes több mint 3400 éve született Egyiptomban.

Miért fontos ez a témánk szempontjából? A zsidóságban gyakran szokás a kígyót tisztán negatív állatnak/jelképnek tekinteni, így hiába jelent meg Mózesnél sokkal hamarabb a kígyó gyógyító jelképként, mint a görögöknél, ők voltak azok, akik ezt népszerűsítették. Így Aszklépiosz kígyóját ismerik a legtöbben. Meg merem kockáztatni, hogy nem vallásos zsidó körökben ismertebb ez a görög szimbólum, mint Mózes és a rézkígyó története.

Éppen ezért köthető ez a téma is tísre hónaphoz és a megújuláshoz. Érdekes megvilágítanunk egy kérdéskört olyan szemszögből is, ahogy nem vagy csak ritkán szokás, mert gyakran az az út visz minket közelebb az igazsághoz, amelyik nincs jól kitaposva, amelyik kevésbé ismerős és megszokott.

a kép forrása • wikimedia commons

3 Yossi Ziffer: *Serpents and snakes* (<http://www.myjewishlearning.com/article/serpents-and-snakes/>).

4 134–136. o.

Ros hásánákor sem mindegy, hogy mi kerül az asztalra

BARANYI ZSANETT

Küszöbön állnak az őszi ünnepek. Ami mindannyiunk számára számvetést jelent elsősorban, de a zsidó háziasszonyokra külön feladatot ró. A sok ünnepnap sok ünnepi étkezést jelent, össze kell állítani a menüt, be kell vásárolni, el kell készíteni az ételeket. Azt már az óvodás kisgyerekek is megtanulják, hogy ros hásánákor mézbe mártott almát eszünk, desszertnek pedig különféle mézes süteményeket kínálunk.

Chálá

A főszereplő természetesen a chálá, a szombati fonott kalács (barchesz) újévi nagytestvére, az örök körforgás mézbe mártott megtestesülése.

Hozzávalók:

2 + 1/4 teáskanál száraz élesztő
1,5 teáskanál + 1/4 pohár cukor (van, aki mézet vagy barna nádcukrot használ)
3/4-1 pohár meleg víz
1/4 pohár semleges ízű növényi olaj
4 nagy, kiváló minőségű tojás, szétválasztva
1 tojássárgája
1,5 teáskanál (kóser) só
4 pohár kiváló minőségű búzaliszt
1/2-3/4 pohár, ízlés szerint előzőleg muskotályos bor

Elkészítés:

1. Egy nagy tálban keverjük el az élesztőt a másfél teáskanál cukorral a meleg vízben, majd hagyjuk pihenni 10 percig.
2. Fokozatosan keverjük hozzá a növényi olajat, 2 egész tojást, 1 tojássárgáját, a negyed pohár cukrot és a sót.
3. Lassan, kevergetve adagoljuk hozzá a lisztet.
4. Amikor a tészta összeállt, kezdjük el (géppel vagy kézzel) rugalmasra gyúrni (kézzel kb. 15-20 perc).
5. Borítsuk a tésztát egy vékonyan kizsírozott tálba, tiszta konyharuhával fedjük le, és kelesszük langyos helyen 1 órán át.

6. Ha ez letelt, „üssük át” a tésztát, majd kelesszük még 2 óráig. Ezután keverjük el benne a leszűrt boros mazsolát.

7. Formázzunk a tésztából 1 nagy vagy 2 kisebb fonott kalácsot, ha igazán autentikusak akarnak lenni, fonjuk őket csigába vagy koszorúba, a végeket hajtsuk a koszorú alá. Helyezzük sütőpapírral kibélelt tepsire, kenjük meg 1 lágyan felvert tojással, majd ismét hagyjuk 1 órán át pihenni. A vége felé melegítsük elő a sütőt 180 fokra.

8. Kenjük meg a challah tetejét még 1 felvert tojással, szórjuk meg ízlés szerint szezámmaggal vagy mákszemekkel.

9. Süssük 180 fokra előmelegített sütőben aranybarnára (kb. 20-25 perc).

Helyezzük az ünnepi asztal közepére, almával-gyümölcseivel körülvéve, és mézbe mártogatva fogyasszuk.

Alma alakú mézeskalács

Mézeskalácsot sütni szeptemberben talán picikét meg-hökkentő, de szerintem csak első hallásra. És ha már almát mártunk mézbe, akkor valóban adja magát az alma alakú mézeskalács.

Hozzávalók:

25 dkg méz, 30 dkg margarin vagy vaj, 30 dkg világos nádcukor, 1 kg liszt, 1 narancs reszelt héja, 1,5 teáskanál őrölt fahéj, 1,5 teáskanál szegfűszeg, 1 teáskanál szegfűbors, 3 teáskanál őrölt gyömbér, 0,5 teáskanál őrölt szerecsendió, 2 teáskanál szódaikarbóna, 3 + 1 tojás

Elkészítés:

A mézet összeforraljuk a fűszerekkel, majd hozzáadjuk a cukrot és a margarint is. Amikor minden elolvadt, elzárjuk alatta a lángot, és összedolgozzuk a szódaikarbónával elkevert liszttel és a 3 tojással.

Koronggá formázzuk, és éjszakára a hűtőbe tesszük. Másnap kb. 3mm vastagra nyújtjuk, majd kiszaggatjuk. Megkenjük tojással. 180 fokon 5 perc alatt sül meg.

Ha akarjuk, írhatunk rá tojáshabbal is. Ehhez felveszünk 1 tojásfehérjét 20 dkg porcukorral és 2 teáskanál citromlével, majd zacskóba tesszük, amelyre pici lyukat vágunk.

Mézes sütiben sült alma

Másik nagy kedvencem, amit talán már megosztottam veletek az a Mézes sütiben sült alma. A mézes süti illata annyira intenzív, hogy a sütés után napokkal is érzem, ahogy belépek a lakásba

Hozzávalók:

1 pohár tejföl, 1,5 pohár teljes kiőrlésű búzaliszt, 1 pohár méz, 1 tojás, 4 evőkanál olaj, 1 csomag sütőpor, 1/2 citrom leve és héja, 1/2 kávéskanál őrölt szegfűszeg, 1/2 kávéskanál őrölt szerecsendió, 1 kávéskanál fahéj, 1 csipet só, 3 alma, 3 fahéjrúd

Elkészítés:

Az almákat megmosom, és kiszúrom a közepükből a csumájukat. A lisztet elkeverem a sütőporral és a fűszerekkel. Hozzáadom a mézet, tojást, olajat, a citrom levét és a tejfölt. Gyorsan összekeverem, majd sütőpapírral bélelt őzgerincformába öntöm. Beleteszem az almákat, és mindegyik közepébe teszek egy-egy rúd fahéjat. 170 fokra előmelegített sütőben 40 perc alatt megsütöm. A tetejét megszórtam gránátalmamagokkal, ami ros hásánákor elmaradhatatlan.

Dióval töltött ponty

Hozzávalók:

1,5-2 kg tisztított ponty, 1 bögre apróra vágott dió, 2 fej vöröshagyma, olaj, őrölt paprika, só, bors

Elkészítés:

A megtisztított halat sózzuk, borsozzuk, beirdaljuk, és kb. 15 percre állni hagyjuk. Olajon megpirítjuk a hagymát, a diót és az őrölt paprikát, majd a halat megtöltjük vele. A hal hasát fogvájóval összetűzzük. őrölt paprikával meghintjük, olajjal meglocsoljuk, és kb. 40 percig közepes hőfokon a sütőben megsütjük. Időközben meglocsolgatjuk a kisült levével. Nagyon finom lesz!

Ahogy a finomságokat, a recepteket se felejtsetek el megosztani a családotokkal és a szeretteitekkel!

Forrás: Fűszer és lélek
Shana Tova

A nagy hordó bor

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

Tanmese az egymás iránti felelősségről és a példamutatásról

Hallottatok valaha Szőlővárosról? Nem? pedig nagyon híres egy város, és még híresebb lett a fura eset után, amely ott történt.

Ez a városka különlegesen finom boráról lett híres, amelyet bárhogy próbáltak is utánozni más városok, nem sikerült nekik. Olyan finom volt ez a bor, hogy messze földről rendelték a gazdag emberek, és a király asztalára is innen került a bor. A város minden polgárának meg volt a maga kis szőlője és pincéje. Bármilyen volt a foglalkozása, biztos volt bora is, és ez jólétet adott minden lakónak.

Egy nap nagy hír hozta izgalomba az egyébként csendes település lakóit! A király hamarosan látogatásával tiszteli meg a várost! Összegyűlt minden okos ember, és azon tanakodtak, hogyan tiszteletet kellőképpen a királyt. Hamarosan elő is állt valaki egy remek ötlettel: készítsenek egy hatalmas, mívés hordót, s állítsák azt ki a város főterén. Töltsék meg a polgárok a hordót a legjobb borukkal, s ezzel az ajándékkal fogadják az uralkodót.

Az ötlet mindenkinél tetszett. Hamarosan el is készült a hordó, amit kiállítottak a város központjában. Valamennyi lélek megcsodálta a szép faragást és a szép ezüst csapot rajta, akárcsak hatalmas méretét. Eddig minden remekül haladt. Már csak meg kellett tölteni a hordót. Volt a városban egy borbély, Getzelnek hívták. Ő akart az első lenni, aki a hordóba önti a bort. De amint hazafelé tartott, hogy a legjobb borából hozzon egy kancsónyit, így gondolkodott: az én borom olyan drága és finom. Miért öntsem össze másokéval, amelyek talán nem annyira finomak. És egyébként is nekem olyan kevés borom van. Mi történne, ha vizet öntenék a hordóba? Egy ekora hordónál ezt senki nem fogja észre venni. És végül Getzel vizet öntött bor helyett a hordóba. Ez még csak nem lett volna akkora baj, csakhogy nem ő volt az egyetlen, aki így gondolkodott a városban. Beril, a hentes, Cháim, a szabó, Hersel, a cipész ... mind hasonlóan okoskodott, és nagy titokban vizet öntöttek mind a hordóba. Senki sem gondolta, hogy talán más is vizet tölt bor helyett!

Elérkezett a várva várt nap, a király állt a város főterén. Végighallgatta a polgármester köszöntését, és boldogan átvette az ezüst kupát. Maga ment a szép hordóhoz, hogy bort engedjen magának az ezüst csapból. A különlegesen

finom borból, amelyet a város polgárai tiszteletük és szeretetük kifejezésére gyűjtöttek egybe számára. Vagyis ezt csak gondolta! Mert nem volt abban a hordóban semmi egyéb, csak víz!

Micsoda szégyen! Szörnyűség, felségsértés! A király ettől kezdve soha többet nem rendelt a borból, és a városka finom bora a felségsértés szimbóluma lett. Az eddigi jólétben élő kis városra nehéz évek vártak. Sok időnek kellett eltelnie, amíg bárki újra vett a borukból.

(Bizony több tanulsága is van ennek a kis történetnek. Ha tehetsz valami jót, tedd meg magad mihamarabb, és ne várd, hogy más tegye meg helyetted! Te magad mindig tedd azt, ami helyes az Örökkévaló szemében, akkor is, ha más ember látja, és akkor is, ha nem. A jó és a rossz példa is ragadós, függetlenül attól, hogy látod-e azonnal annak hatását. Te mindig mutass jó példát! Végül, de nem utolsósorban minden zsidó cselekedete összeadódik, és a király végül együtt is megítéli a népet ros hásanákor. Minden zsidó felelős a többi zsidóért.)

Forrás • Uncle Yossi's Big Book of Stories, Jewish Learning Group, 2014-2016
Trendeli Alapítvány – Zsidó bölcsőde Újlipótvárosban

Soha ne add fel!

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

Eltanulni a Teremtőtől a tökéletes szülői hozzáállást

Jom kipurnak és a Megtérés Tíz Napjának rengeteg üzenete van. És a Tóra általános elvei szinte mindig átültethetők életünk különböző területeire, a munka világára, a párkapcsolatunkra vagy éppen a gyermeknevelés kérdéskörére. Ez a kiterjesztés nem idegen a Tóra világától, sőt nagyon is hozzátartozik a bölcseink gondolatvilágához!

Jom kipurkor különösen, de már az azt megelőző tíz napban (sőt akár egész elul hónappal kezdődően) a vallásos emberek gondolatai gyakran forognak az önvizsgálaton, az előző év eseményeinek újraértékelésén, a lelki fejlődés lehetőségein. Ennek keretén belül próbálunk kisebb-nagyobb fogadalmat tenni, mit hogyan fogunk jobban csinálni a jövő évben.

Ám eltelhetnek úgy az évek, hogy ha igazán őszinték vagyunk magunkhoz, be kell lássuk, a fogadalmunkat nem tudtuk betartani, és semmivel sem vagyunk jobbak ma, mint egy éve. Mégis imádkozunk, hogy kapjunk még egy esélyt, még egy évet, és őszintén bízunk benne, hogy talán ebben az évben sikerül. De tulajdonképpen miért is érdemlünk újabb és újabb esélyt annyi siker-

telen év után? Mert az Örökkévaló kegyelme végtelen. És Őt nem csak az eredmény érdekli. Ha látja, hogy őszintén próbáljuk, és tiszta szívvel akarjuk a spirituális változást, ez neki elég! Persze ez nem azt jelenti hogy ne próbálj meg jobb módszereket találni az eredmény érdekében, de azt igen, hogy az eddigi sikertelenség nem ok a csüggedésre, vagy a reményvesztésre. Az Örökkévaló soha nem ad fel egyetlen zsidó lelket sem! Mindenki megtérését várja az utolsó pillanatig, mindanyunkat tárt karokkal fogad, ha közeledünk Hozzá!

A másik érdekes tanulsága jom kipurnak, hogy a spirituális világban az elvárás szintje nem változik. Szemben a világi törvényekkel, amelyek elég gyorsan módosulnak, a zsidó vallásban a bűnök lajstoma állandó. Ha valaki lopott, csalt, pletykált, szavakkal bántotta felebarátját, nem adott a szegényebbnek, az nem kisebb bűn az idén, mint az elmúlt évben. Csak a mi helyünk a spirituális létrán az, ami változhat. Lehet, hogy ami tavaly még kihívás volt, az idén már nem, vagy i-ten ments fordítva. Vagy tudásunk szintje változik: amiről tavaly még nem is tudtunk, az idén már tudjuk, és minden évben egyre mélyülhet a tudásunk és az elvárásunk szintje magunkkal szemben.

Mindezek a gyermeknevelésre is igazak. Ahogy az Örökkévaló nem mond le rólunk, mi sem adhatjuk soha fel! Vannak nehezebb gyermekek, akik több türelmet, több leleményességet igényelnek a szülőktől. De ha úgy érezzük is néha, hogy reménytelenek, sohasem adhatjuk fel sem a gyermekünkre, sem a saját magunkba vetett hitet, hogy a lehető legjobb szülővé váljunk! Talán ebben az évben néha türelmetlen voltál a gyermekeddel, nem töltöttél elég időt vele, nem tanítottad eleget. Talán sokszor volt szemtelen és nevetlen. De jövőre jobb lesz! Tégy meg mindent, hogy jövőre jobb szülővé válj, és bízz a gyermekben! Másrészt nem adhatod lejjebb a gyermeknevelés szintjét csupán azért, mert nehéz! A feladat nem csökken: boldog, kiegyensúlyozott, istenfélő zsidót nevelni a gyermekből. Vállald a felelősséget! Kérd az Örökkévaló segítségét! És soha ne add fel!

Trendeli Bólcsoede – zsidó bólcsoede az
Újlipótvárosban
www.trendeli.hu

Kvíz

A megfejtéseket október 23-ig várjuk az info@lativ.hu email címre.
A helyes megfejtők között értékes ajándékot sorsolunk ki.

1. Melyik az utolsó hónapja az évnek?
 - a) elul
 - b) tisré
 - c) niszán
2. Az alábbiak közül melyik NEM ros hájáná ünnepének a neve?
 - a) Jom truá
 - b) Jom házikáron
 - c) Jom hádin
 - d) Jom habikurim
3. A két hosszú böjtnapunk közül –tisa beáv és jom kipur-, melyiknél tartjuk meg a böjtöt más napon, ha szombatra esik?
 - a) Tisa beávot böjtjét vasárnapra halasztjuk, jom kipur böjtjét megtartjuk szombaton.
 - b) Jom kipur böjtjét vasárnapra halasztjuk, tisa beáv böjtjét megtartjuk szombaton.
 - c) Mindkettőt vasárnapra halasztjuk.
 - d) Egyiket sem halasztjuk el, mindkettő esetében szombaton böjtölünk.
4. Mi a neilah?
 - a) Jom Kipur ötödik, befejező imája.
 - b) A szuka teteje héberül.
 - c) A szukoti csokor héberül.
5. Hogy hívjuk a jom kipur előtt tartott nagy étkezést (szeudát)?
 - a) szeudát micva
 - b) szeuda slisit
 - c) szeudát hamafszeket
6. Az alábbiak közül melyik NEM tilos jom kipurkor?
 - a) evés és ivás
 - b) fehér ruha viselete
 - c) bőrcipő viselete
7. Melyik növénynek része a pitom?
 - a) az etrogé
 - b) a mirtusze
 - c) a lulávé
8. Melyik bibliai könyvet olvassuk szukotkor a zsinagógában?
 - a) Prédikátor könyvét
 - b) Eszter könyvét
 - c) Rut könyvét
9. Hány vendéget (uspizin) köszöntünk összesen a szukánkban az ünnep alatt?
 - a) 5
 - b) 7
 - c) 9

Évzáró a Lativban 2017.

Héber nyelvtanfolyam a Lativban

אֶלְפֵי־ת עִבְרִי

Csatlakozz a 2017 november 6.-án induló 30 tanórás
kurzusunkhoz!

Az órák időpontja hétfő, szerda 18.00-18.45

A tanfolyam ára: 22000 Ft, lativos ösztöndíjasoknak ingyenes!

Kiváló tanárok, kis csoportok, jó hangulat, Izrael-élmény

Szintfelmérés Október 30. (hétfő) 17.30

A tanfolyam időtartama 2017 november - 2018 március

Jelentkezés, további információ lativk@gmail.com, 06 70 932 8275

Ha október 1-ig jelentkezel,
15% kedvezményt
kapsz a tandíjból!

www.lativ.hu

Lativ

bölcsesség, hagyomány, közösség
www.lativ.hu

אבגדהוזחטי
כך למסנןסע
פףצץקדשת